

Emilijos Adiklienės kraštotyrinė veikla ir archeologinis rinkinys Palangos kurorto muziejuje

Viktorija Ziabreva

XX a. septintą–aštuntą dešimtmetį pedagogės, liuanistės ir kraštotyrininkės Emilijos Adiklienės pastangomis Palangoje buvo aktyviai renkami eksponatai būsimam muziejui. 1966 m. E. Adiklienė tapo tuometinės Lietuvos TSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus pirmininke. Palangos bendruomenė buvo skatinama aktyviai prisidėti prie būsimo muziejaus kūrimo, perduoti turimus etnografinius ir su krašto kultūriniais palikimais susijusius daiktus. Kraštotyrininkai aktyviai dalyvavo etnografinėse išvykose į Palangos apylinkes. Palangos kurorto muziejuje saugoma E. Adiklienės kraštotyrinio palikimo dalis yra straipsnyje ir jo priede nagrinėjamas archeologinis rinkinys, pirmą kartą publikuojamas šiame straipsnyje. Rinkinys sudarytas daugiausia iš metalinių archeologinių dirbinių, priskiriamų kuršių, lamatiečių kultūrai.

Reikšminiai žodžiai: Emilija Adiklienė, Palanga, kraštotyrininkai, archeologinis rinkinys, kuršiai, Lamata.

During the 1960s and 1970s, an active collection of antiquities took place in Palanga, thanks to an educator, Lithuanian scholar and ethnographer Emilija Adikliene. After her retirement in 1966, Adikliene became the chairwoman of the Monuments Protection and Ethnographic Society's Palanga Division of the former Lithuanian Soviet Republic. Palanga community was encouraged to contribute to the newly emerging museum by donating any old items related to ethnography and cultural heritage. Ethnographers themselves actively participated in the ethnographic tours around Palanga. The archaeological collection of Adikliene, kept at the Palanga Resort Museum, mostly consists of archaeological items, first time published in this article and its appendix. The set mainly consists of archaeological metal artifacts, a part of Kuršiai, Lamata tribes' culture.

Keywords: Emilija Adikliene, Palanga, ethnographers, archaeological collection, Curonians, Lamata.

ĮVADAS

Idėja kurti Palangos kraštotyros muziejų gimė dar praėjusio šimtmečio pradžioje, 1913 m., bendraminčių, susibūrusių į „Palangos bičiulių draugiją“, susirinkimų metu. Šiek tiek vėliau, 1925 m., pasirodžius Igno Končiaus ir Viktoro Ruokio knygai „Palangos kraštas“, ši mintis dar labiau paplito. Vis garsiau ir dažniau buvo kalbama apie būtinybę Palangai turėti savo krašto muziejų, bet galutinis sprendimas nebuvo priimtas (Baniulaitytė, 2011).

Praėjus šimtmečiui, 2011 m. spalio 19 d., kultūros darbuotojų ir visuomenininkų iniciatyva surengta konferencija „Ar turėsime Palangos krašto muziejų?“ Jos metu pranešimus skaitė ir patirtimi dalijosi žymūs Lietuvos muziejininkai, ilgamečiai Palangos kultūros įstaigų darbuotojai. Konferencijos metu parengta rezoliucija, kurioje akcentuoti pagrindiniai siūlymai ir rekomendacijos. Pirmuoju punktu rekomenduojama įsteigtą muziejų pavadinti ne Palangos krašto, o

Palangos kurorto muziejumi. Ir štai, nuo muziejaus kūrimo vizijos kilimo praėjus visam amžiui, 2013 m. rugpjūčio 29 d. Palangos miesto savivaldybės taryba priėmė galutinį sprendimą įkurti Palangos kurorto muziejų. Nuspręsta jį įkurdinti istorinę reikšmę kurortui turinčioje viloje „Anapolis“. 2014 m. vasarį muziejuje pradėjo dirbti muziejininkai, o lankytojams Palangos kurorto muziejus duris atvers 2018 m. vasarą. Šiuo metu vyksta naujos muziejaus ekspozicijos įrengimo darbai. Muziejuje planuojama eksponuoti ir kraštotyrininkės E. Adiklienės archeologinių radinių rinkinį.

Straipsnio tikslas – pristatyti Palangos kraštotyrininkų veiklą, paskelbti dar nepublikuotus LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus dokumentus bei publikuoti Palangos kurorto muziejuje saugomą E. Adiklienės archeologinį rinkinį, pateikiant preliminarų jį sudarančių daiktų datavimą. Kadangi radinių metrikos neišliko, siekta patikslinti kai kurių eksponuoti paruoštų radinių duomenis. Šio

straipsnio objektas yra ne tik artefaktai, bet ir rinkinio sudarytojai – Palangos kraštotyros skyriaus nariai, todėl būtina išsamiai apžvelgti šios Palangoje veikusios organizacijos veiklą, etnografines išvykas ir santyki su visuomene. Labiausiai iš Palangos kraštotyrininkų išsiskyrė jų organizatorė ir vadovė E. Adiklienė.

Rengiant straipsnį buvo pasinaudota iki šiol plačiau nepublikuotu Palangos viešosios bibliotekos kraštotyros fonde saugomu E. Adiklienės mašinraščiu „Muziejaus kūrimas 1966–1989 m.“, ranka pildytu Palangos skyriaus protokolų sąsiuviniumi, Palangos archeologijos paminklų pasais, buvusio Kretingos muziejaus direktoriaus Juozo Mickevičiaus rankraščiais, E. Adiklienės vienam Palangos kraštotyrininkų skyriaus susirinkimui parengto pranešimo rankraščiu ir kt.

PALANGOS KRAŠTOTYRININKŲ VEIKLA SEPTINTU IR AŠTUNTU DEŠIMTMEČIAIS

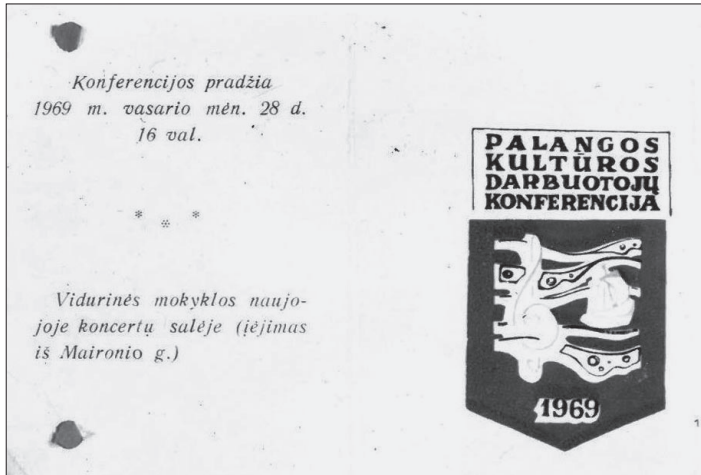
1967 m., patvirtinus antrąjį kultūros paminklų apsaugos įstatymą (kuris Lietuvoje veikė iki nepriklausomybės atkūrimo), visoje Lietuvoje kraštotyrinė veikla itin suaktyvėjo. Pedagogės, lituanistės ir kraštotyrininkės Emilijos Adiklienės (1906 02 14–1993 11 11) dėka XX a. septinto dešimtmečio pabaigoje ir Palangoje prasidėjo aktyvi kraštotyrinė veikla. 1966 m. išėjusi į pensiją, E. Adiklienė daug laiko ir jėgų skyrė tuometinio Palangos kraštotyros skyriaus įkūrimui. Skyriaus pirmininkės pareigas nuo 1966 m. ji ėjo dešimtmetį. E. Adiklienė rašo: „Nuvažiavome į Vykdomąjį. Kabinete sėdėjo 5 vyrai: Vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Rokauskas, vidurinės mokyklos direktorius Juozas Kazlauskas, kultūros skyriaus vedėjas L. Alminas, LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus pirmininkas Oškinis ir Vilniaus kraštotyros draugijos atstovas A. Stravinskas. Visi sušneko, kad aš turinti būti LTSR Kraštotyros draugijos Palangos skyriaus pirmininkė“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 1). Tapusi pirmininke, E. Adiklienė organizavo kraštotyros ekspedicijas po senąją Palangą ir jos apylinkes, pati aktyviai dalyvavo tose ekspedicijose, rašė straipsnius apie Palangos istoriją, sudarė Palangos saugotinių kultūros paminklų sąrašą. Vykdyti kraštotyrinę veiklą jai padėjo kiti Palangos kraštotyrininkai ir muziejininkai.

Pirmosios kraštotyrininkų organizacijos Lietuvoje buvo pradėtos kurti 1967 m. įstatymu, kuriuo iš esmės

buvo sukurta paminklų apsaugos ir tvarkymo valstybės sistema. Tuo metu buvo įkurta ir Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba. Ši taryba organizavo Lietuvos kultūros paminklų apskaitą, juos inventorino ir metodiškai vadovavo paminklų apsaugos darbams. Tuo metu Palangoje ir įsikūrė kraštotyrininkų savanorių būrelis, kuriam priklausė 15 asmenų: Emilija Adiklienė, Julius Būdvytis, Stefa Balšaitienė, Malvina Eidimtienė, Pranas Jurgutis, Juozas Markauskas, Balys Mitalauskas, Vladas Pašilis, Antanas Ragoelis, Antanas Vainoras, Pranas Vainoras, Antanina Vainorienė, Paulina Valančiauskienė ir kt. Anot E. Adiklienės, „susiorganizavus pensininkų būreliui, būdavo kviečiami susirinkimai, skaitomi pranešimai apie Palangos praeitį, apie grafų Tiškevičių veiklą Palangoje, šiaip pasakojamos legendos“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 3).

„Muziejaus kūrimo“ mašinraštyje E. Adiklienė rašo: „1967 XI 21 įvyko LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus posėdis, kuriame dalyvavo keturi žmonės: Oškinis, Kriaučiūnienė, Vainoraitė ir Adiklienė“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 1). Posėdžio metu 2 punktu buvo pažymėtas 1968 m. darbo plano tvirtinimas. Palangos kraštotyrininkų skyriaus 1968 m. planuose 3 punktu buvo pažymėta: „Rūpinamasi sudaryti kultūros paminklų sąrašą bei žemėlapi, surinkti apie juos įvairių smulkią medžiagą ir pateikti sąrašą Palangos Vykdomajam komitetui patvirtinti.“ Palangos kultūros paminklų sąrašas buvo sudarytas jau 1969 m. Jame buvo išskirti archeologiniai, istoriniai ir architektūriniai paminklai. Į archeologinių kultūros paminklų sąrašą pateko 4 objektai: „Birutės kalnas, Naglio kalnas, VII–XIII a. senkapiai, XI–XIII a. senkapis“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 1, 5–6). Draugijos Palangos skyriui 1969 m. priklausė net 21 narys (LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus protokolai, 1969, p. 5).

E. Adiklienė kartu su kolegomis palangiškiais per visą skyriaus veiklos laiką surinko daugiau kaip 2 000 etnografinių eksponatų. Pirmasis gautas eksponatas buvo Prano Jurgučio dovana 1969 m. gegužės 31 d. (vadinamasis gorčius – apie 2,5 l talpos indas, pagamintas iš beržo žievės ir sukljuotas medžio sakais, skirtas kruopoms laikyti). E. Adiklienė savo iniciatyva suorganizavo šešias kraštotyros darbų parodas, kurios buvo papildytos draugijos narių surinktais ekspona-

1 pav. Kvietimas į pirmąją Palangos kraštotyrininkų parodą, E. Adiklienė, Muziejaus kūrimas, 1982–1983, p. 7. V. Ziabrevos nuotrauka

Fig. 1. An invitation to the first exhibition organised by Palanga ethnographers, E. Adiklienė, Establishment of a Museum, 1982–1983, p. 7. Photo by V. Ziabreva.

tais. Šios parodos ir paskatino Palangos bendruomenę domėtis savo krašto istorija, net įsitraukti į kraštotyrinę veiklą (Adiklienė, 1982–1983, p. 6, 21; Čilinskas, 1969).

1969 m. Palangoje buvo organizuota Kultūros savaitė, kurios metu Palangos vidurinės mokyklos klaseje surengta pirmoji Palangos kraštotyrininkų paroda (1 pav.). Šią parodą, kurioje eksponuoti iš Palangos ir jos apylinkių gyventojų gauti keliolika eksponatų, kuravo Palangos skyriaus nariai E. Adiklienė, P. Jurgutis, M. Jonaitis, Aldona Šeduikienė. Iš visų eksponuoti paruoštų daiktų minėtinas 1922 m. prie Birutės kalno rastas akmeninis kirvis (Adiklienė, 1982–1983, p. 6, 9; Adiklienė, 1969–1985, p. 3). Šios pačios pirmosios parodos metu (1969 m. vasario 28 d.) buvusiai pedagogei su kolegomis kilo idėja Palangoje įkurti istorijos ir etnografijos muziejų. 1969 m. gegužės 7 d. susirinkimo, kurio komisiją sudarė E. Adiklienė, M. Jonaitis, P. Jurgutis ir Zuzana Blinda, protokole ši idėja jau įrašyta (Adiklienė, 1982–1983, p. 9).

1969 m. liepos 15 d. tuometinis Palangos miesto darbo žmonių deputatų tarybos Vykdomasis komitetas (kurio pirmininkas buvo Danius Puodžius) savo sprendime Nr. 96 „Dėl kultūros skyriaus darbo, vykdant Paminklų apsaugos Įstatymą“ pabrėžė, jog „Nepakankamai skiriama dėmesio archeologijos, architektūros ir istorinių paminklų propagavimui“. Tuo pačiu sprendimu buvo patvirtintas ir muziejaus Palangoje steigimas.

Rudenį E. Adiklienės ir jos kolegų rūpesčiu buvo pradėta viešai rinkti eksponatus (Adiklienė, 1982–1983, p. 11–12). Eksponatai būsimajam Palangos kraš-

to muziejui buvo renkami ne tik Palangoje, bet ir jos apylinkėse nuo Vanagupės iki Šventosios. Šiam darbui vykdyti buvo organizuotos keturios ekspedicijos, kurių metu eksponatus E. Adiklienė rinko su P. Jurgučiu, P. Valančiauskiene ir J. Būdvyčiu Joskaudu, Kunigiškių ir Vanagupės (visi Palangos apylinkėse) kaimuose (Adiklienė, 1982–1983, p. 13). Ekspedicijų metu buvo surinkti 197 vnt. eksponatų, kurie buvo saugomi E. Adiklienės bute Birutės al. (Adiklienė, 1982–1983, p. 13).

E. Adiklienės ir jos kolegų kraštotyrininkų pasiryžimą kaupti ir saugoti eksponatus būsimam Palangos kraštotyros muziejui liudytų nuolatinis jų bendravimas su visuomene. Ištrauka iš kraštotyrininkų raginimo žmones kurti muziejų: „Archeologai randa Palangoje labai senų gyvenviečių. [...] Atgaivinti savo krašto, savo miesto praeitį – kiekvieno tautiečio pareiga ir kartu kiekvieno džiaugsmas. [...] Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugija skatina mus rinkti senos praeities ir artimesnių laikų kultūros paminklus, buitines įrankius [...] – viską, kas parodo mūsų senolių kultūrą: gyvenimo būdą, kūrybinę išmonę“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 14) ir „Jei kas turite, labai prašome muziejui padovanoti senų iškasenų: kirvukų, ietigalių, segių ir t. t.“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 16).

1970 m. Palangos kraštotyrininkai daug laiko ir jėgų skyrė eksponatams kaupti ir parodoms organizuoti. 1970 m. plane jie numatė: „1. Įvairiomis progomis propaguoti muziejaus steigimo ir eksponatų rinkimo idėjas. 2. Rinkti eksponatus. 3. Organizuoti kraštotyrininkų darbų parodas“ [...]. Įvairių eksponatų kraštoty-

rininkai pririnko Monciškės, Šventosios, Paliepgirių ir Užkanavės kaimuose bei pačioje Palangoje. Ekspонатų gerokai padaugėjus, E. Adiklienė kreipėsi į tuometinę Palangos namų ūkio valdytoją Oną Bajorūnienę su prašymu ekspонатams paskirti naują patalpą. 1970 m. Vykdomasis komitetas kraštotyrininkams skyrė keletą gyvenamojo namo rūsių Jūratės gatvėje, bet jie buvo netinkami ekspонатams laikyti dėl žemos temperatūros ir drėgmės. E. Adiklienė prisimena: „Labai apsidžiaugėme, nors pagrindis buvo negrįstas, netinkuotas, drėgnas ir net tamsokas. Bet valdytoja sukalė šio tokias šiurkščių, neobliuotų lentų lentynas, už kurias buvome labai dėkingi, nes ekspوناتai atsidūrė po stogu, ant jų nebelijo lietus“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 16). Rūsiuose buvo laikomas Palangos etninę kultūrą atspindintis etnografinių ekspонатų rinkinys. Vėliau E. Adiklienė rašė: „Per 1970 metus prikrovėme pilną sandėlį pogrindyje, o retesnius, brangesnius ekspوناتus laikiau savo bute“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 20). Iš 1971 m. sausio 28 d. Palangos skyriaus tarybos posėdžio: „Vis renkasi daugiau ekspонатų. Jų suregistruoti nebeįstengiu. Maždaug turime apie 500 ekspонатų. Per vieną mėnesį bent 5–6 kartus susirinkimuose, posėdžiuose keliamas muziejaus steigimo klausimas. Neturime patalpos, kurioje galėtume įrengti ekspoziciją.“ Vėl buvo kreipiamasi į O. Bajorūnienę – prašoma skirti patalpą ekspонатams sandėliuoti. Kraštotyrininkams buvo skirtas neįrengtas rūsys J. Janonio g. Pamažu rūsys kraštotyrininkų buvo sutvarkytas ir vertingesni ekspوناتai iš Jūratės g. rūsio perkelti čia. Kaip prisimena E. Adiklienė: „1971 m. lapkričio mėn. suorganizavau pensininkų-kraštotyrininkų grupę ir rankiniu būdu (su vežimėliais) pervežėm geresnius ekspوناتus iš Jūratės g. Nr. 66 į Janonio g. Nr. 43.“ Visą veiksmą fiksavo kraštotyrininkas Antanas Tranyzas (2 pav.) (Adiklienė, 1982–1983, p. 25).

1971 m. vasarį Palangos kraštotyrininkai suorganizavo savo antrąją parodą, kurioje buvo eksponuojama daugiau kaip 200 ekspонатų, surinktų iš Palangos ir jos apylinkių gyventojų. Parodą ruošė P. Jurgutis, Eugenija Šilgalienė, O. Odinienė, A. Ragolis, A. Vainorienė, Augustinas Šilgalis, P. Valančiauskienė, J. Kazlauskas ir K. Andrijauskienė. Paroda vyko didžiulėje tuometinio buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato patalpoje, kurios tik nedidelė dalis buvo skirta kraštotyrininkų reikmėms. Remiantis E. Adiklienės žiniomis,

per dvi dienas parodoje apsilankė apie 1 800 žmonių. Po parodos organizatoriai pareiškė norą, kad Palangos miesto Vykdomasis komitetas paskirtų bent porą kambarių būsimam Palangos etnografiniam muziejui ir kaip pavyzdį pateikė Vaineikių namą, kuriame gyveno keletas šeimų (Adiklienė, 1982–1983, p. 23).

1972 m. Palangos kraštotyrininkai su E. Adikliene, Z. Blinda, P. Jurgučiu ir Evelina Rekašiene kreipėsi į Palangos miesto Vykdomojo komiteto pirmininką D. Puodžių dėl nedidelio namelio, esančio J. Basanavičiaus g. 22A, kuris ištisus metus stovėjo tuščias. Pradžioje buvo gautas teigiamas Vykdomojo komiteto atsakymas, deja, neilgai trukus teko nusivilti. Name lyje buvo įrengtos vasaros geležinkelio bilietų kasos (Adiklienė, 1982–1983, p. 27).

Rengiantis trečiajai parodai, 1972 m. gruodį, visi kraštotyrininkų surinkti ekspوناتai buvo suskirstyti į 5 grupes. Viena iš jų sudarė ekspوناتai „iš Palangos praeities“, į kurią pateko visi turimi archeologiniai ekspوناتai (3 pav.). Kaip konsultantas 20-iai Palangos kraštotyrininkų pagelbėjo Kretingos muziejaus direktorius J. Mickevičius. Nurodyta, kad buvo eksponuojami 153 šios grupės dirbiniai. Paroda buvo organizuota buvusio kino teatro „Eglė“ (dab. „Ramybės“ klubo) salėje (Adiklienė, 1982–1983, p. 29). Visos ekspонатų grupės turėjo savo sudarymo komisijas. Grupės „Iš Palangos praeities“ komisijai priklausė J. Būdvytis (pirmininkas), S. Rubaževičienė, P. Valančiauskienė, Juozas Šliageris, A. Vainorienė. Paroda buvo atidaryta gruodžio 23 d. „Parodą reikėjo paruošti per dvi dienas. Kultūros skyrius davė sunkvežimį, standus ir vitrinoms stiklus. Visa kita turėjome patys padaryti.“ Per parodos atidarymą E. Adiklienė paskelbė: „Mes neturime patalpų eksponatams laikyti. Dirbama „pogrindyje“. Prašome Vykdomąjį komitetą iškelti mus iš pogrindžio ir suteikti sąlygas, duoti patalpas, kad galėtume įkurti Palangos muziejų“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 31). Situacija nepagerėjo ir 1973 m., kai, po nesėkmingų bandymų gauti muziejui patalpas, E. Adiklienė pridūrė: „Ekspوناتai ir toliau sandėliuojami drėgnuose dulkėtuose pogrindžiuose, ten jie genda ir gali nustoti savo vertės. Verkiant reikia atidaryti muziejų, bet vieni kraštotyrininkai negali tos problemos išspręsti“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 34).

Iš Palangos viešosios bibliotekos Kraštotyros fonde aptikto Kretingos muziejaus direktoriaus J. Mic-

2 pav. Palangos kraštotyrininkai perveža geresnius eksponatus iš Jūratės g. namo rūšio į Janonio g. namo rūšį. Gale visu ūgiu matyti E. Adiklienė, Adiklienė, Muziejaus kūrimas, 1982–1983, p. 27. A. Tranyzo nuotrauka

Fig. 2. Ethnographers of Palanga transports better remained exhibits from the cellar of Jurate str. to the cellar of Janonis str. E. Adiklienė stands in full-length at the end of the group, Adiklienė, Establishment of a Museum, 1982–1983, p. 27. Photo by A. Tranyzas.

1. Iš Palangos praeities	4. Kurortas
2. Žvejyba	5. Rekašiaus kolekcija
3. Palangos buitis	3a. buitis

Parodoje buvo eksponatų:

1. Iš Palangos praeities	153 (be nuotraukų)
2. Žvejyba	53
3. Palangos buitis	91
4. Kurortas	35
5. Rekašiaus kolekcija	31
viso	363 eksponatai

3 pav. 1974 m. Palangos kraštotyrininkų suorganizuotos trečiosios parodos eksponatų komisijų išskirtos grupės, E. Adiklienė, Muziejaus kūrimas, 1982–1983, p. 29. V. Ziabrevos nuotrauka

Fig. 3. By specialised commissions excluded groups of exhibits when preparing to the third exhibition organised by Palanga ethnographers, Adiklienė, Establishment of a Museum, 1982–1983, p. 29. Photo by V. Ziabreva.

kevičiaus rankraščio matyti, kad ir archeologinio paveldo objektų būklė Palangoje buvo prasta (pateikiamas neredaguotas tekstas): „Palangos m. Miškų gatvėje rytiniame senkapio krašte paskutinis pilkapis baigiamas naikinti. 1944 m. Palangos m. gyventojas St. Tranyzas, kasdamas apkasą-bunkerį nuo sviedinių kulku apsisaugoti, rado akmenų vainikų ir jame XI a. palaidojimų su įkapėmis. 1960 m. žiemą Šepulis Antanas, Antano, veždamas smėlį, 1,5 m gilume rado žalv. kryžinį smeigtuką išskėstais viršūnėje lyg nagais, stambų. Rastas į pietvakarius pirmojo pilkapio krašte. Atrodo, kad VI amž. 1961.11.8 Šepulis Antanas, veždamas komunal. ūkiui smėlį, 40 cm gilume su buldozeriu nulygintoje vietoje užtiko gausų inventorių vyro kape: 4 krūvoje ant stambikaulio apyrankės, 3 stambias lankines seges, 3 masyvius kryžinius smeigtukus, sidabro plokštelėmis padarytus, iš kurių ant vieno buvo juosta reteželių, 4 žalv. ietigaliai, vienas makštyje durtuvas, stambaus kardo galas, buvęs medinėje makštyje. Į žiemius už 420 m Vaineikio g. 1939 m. rasta žalv. 2 ornamentuotos apskritimais apyrankės ir žalv. 2 monetos su valdovo paveikslais ir kitoje pusėje žmogaus statulomis. Monetos užrašu skirtingos. Rasta kalniuką-kapą nukasant. Jos yra pas Grigą Gintaro ceche. Statybos brigad. Vygantas Antanas, Antano, gyv. Vytauto 135, prižiūri, kad nevežtų smėlio. Palangoje yra networka. Slepia radinius nuo Kretingos muziejaus“ (Mickevičius, 1961, priedas prie VIII–XIII a. Palangos senkapio archeologinio paso).

Problemas, susijusias su Palangos kapinyno, datuojamo II–III a., radiniais, E. Adiklienė pristatė Palangos skyriaus protokole Nr. 3 1972 m. gegužės 21 d. trečiu klausimu (LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus protokolai, 1972, p. 32). Yra žinoma, kad savo pranešimą Palangos skyriaus nariams E. Adiklienė skaitė pagyvindama Palangos kapinyno radinių pieštomis, iki mūsų dienų neišlikusiomis, iliustracijomis. Rastuosius archeologinius dirbinius ji suskirstė į darbo įrankius, ginklus ir papuošalus. Šį kapinyną, buvusį Dariaus ir Girėno bei Komjaunimo (dab. Plytų) gatvių kampe, kasinėjo Adolfo Tautavičiaus vadovaujama ekspedicija. Dauguma radinių pateko į Vilnių, į Lietuvos Istorijos ir etnografijos muziejų (toliau – LIEM), tačiau, anot išlikusių protokolų, dalis radinių liko Palangoje. E. Adiklienė ragino kolegas ieškoti šių senienų ir atradus atnešti jas į kuriamą muziejų (LTSR Paminklų apsaugos ir kraš-

totyros draugijos Palangos skyriaus protokolai, 1972, p. 34–35). Apie kapinyno atradimo aplinkybes sužinome iš E. Adiklienės skaityto pranešimo (pateikiamas neredaguotas tekstas): „Apie kapinyną sužinota 1961 m., tyrinėjant 150 m į pietus esantį VIII–XIII a. kapinyną. Gyventojas A. Butkus papasakojo, kad jis, dar paauglys būdamas, 1938 m. su broliu kasdamas bulvėms duobę kopose aptikęs akmenų ratą, o jo viduryje – žmogaus ir arklio kaulų, daug įvairių geležinių ir vario lydinio daiktų, puodelį su keliolika monetų. Beveik visos senienos buvo atiduotos Jonui Šliūpui ir jo rinkiniuose, matyt, žuvo. Pas A. Butkų buvo išlikusios iš šio kapo tik dvi juostinės išgaubtos apyrankės, puoštos akutėmis, ir dvi varinės monetos – Aleksandro Severo ir Pilypo sūnaus. Čia, matyt, būta turtingo III a. antrosios pusės kapo su akmenų vainiku“ (Adiklienė, 1972, priedas prie LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus protokolų). Kad dirbiniai iš Palangos buvo kaupiami privačiose kolekcijose, buvo žinoma jau 1962 m. Informacijos apie Palangos kapinyno naikinimą yra LTSR archeologijos atlaso trečiame tome (Rimantienė, 1977, p. 80).

Palangos kraštotyrininkų kolekcijos nuolat pildėsi. 1972 m. vasario 12 d. Palangos skyriaus susirinkime Jonas Rekašius kalbėjo apie savo turimą kolekciją, kurios dalį sudaro ir akmens amžiaus dirbiniai (jo pasakojimas yra užfiksuotas protokole Nr. 1) (LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus protokolai, 1972, p. 21). Vėliau, kai 1973–1974 m. kolekcija iš J. Rekašiaus buvo nupirkta, ji teisiškai atsidūrė Palangos skyriaus žinioje. J. Rekašius nuo mažumės rinko įvairias senienas, archeologinius radinius. Jis 1936 m. Palangoje nusipirko sklypą, kurio teritorijoje buvo kapinynas. Sklypas nebuvo užstatytas, vėliau ši vieta buvo tirta archeologų. 1960 m. atsikėlęs į Palangą, savo butą J. Rekašius pavertė „visuomeniniu muziejuku“. Visiems apsilankantiems jis pasakodavo apie eksponatų kilmę ir reikšmę. 1973 m., jau sirgdamas, J. Rekašius išreiškė norą, kad visa jo turima kolekcija liktų žmonai, o svarbiausia – Palangoje. Remiantis E. Rekašienės žodžiais, „kolekciją sudaro 249 archeologijos, istorijos, dailės eksponatai bei įvairūs buities daiktai“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 35–36). E. Rekašienė 1973 m. vyro kolekciją parduovė Palangos skyriui už 3 000 rublių. Kolekcijai perimti buvo sudaryta komisija, į kurią įėjo I. Šalkauskienė

(LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Centro tarybos atstovė), E. Adiklienė (Palangos skyriaus tarybos pirmininkė), J. Mickevičius (Kretingos muziejaus direktorius), Nijolė Novogreckienė (Palangos kultūros skyriaus vedėja). Remiantis komisijos sudarytu J. Rekašiaus kolekcijos perdavimo-priėmimo aktu, minėtieji 249 archeologijos, istorijos, dailės bei buitiniai eksponatai (41 sąsiuvinio puslapis) pasipildė 1 604 vnt. numizmatikos eksponatų (17 sąsiuvinio puslapių). Akto originalas buvo pridėtas prie kolekcijos eksponatų sąrašo ir yra saugomas Lietuvos nacionaliniame muziejuje (toliau – LNM) (Adiklienė, 1982–1983, p. 39).

1974 m. Palangos kraštotyrininkai suorganizavo kevirtąją parodą, šįkart kraštotyros darbų, skirtą Palangos išvadavimo iš vokiečių okupacijos 30-ies metų jubiliejui paminėti. Į organizacinę komisiją įėjo Feliksas Užpelkis, E. Adiklienė, Audra Lukauskaitė, Steponas Bladzius. Parodoje buvo eksponuojamas 51 rašto darbas apie Palangos kultūros paminklus, senųjų palangiškių prisiminimus, įvairių Palangos įstaigų istoriją ir pan. (Adiklienė, 1982–1983, p. 43; Tautkus, 1975).

1975 m. spalio 31–lapkričio 10 d. Palangos miesto bibliotekoje kraštotyrininkai suorganizavo fotografijų parodą „Palangos kultūros paminklai“. Į organizacinę komisiją įėjo F. Užpelkis, E. Adiklienė, A. Lukauskaitė, S. Jonušaitis, tuometinių Kūrybos namų direktorius, komunalinių įmonių kombinato inžinierius Sigitas Kasperavičius, prekybos valdybos reklamų biuro vedėjas V. Bučys, Gintaro muziejaus vedėjas A. Tranyzas (Adiklienė, 1982–1983, p. 48).

Eksponatų gerokai pagausėjo 1976 m. E. Adiklienė rašė: „Eksponatų daug. Aš viena nesuspėju jų nei suregistruoti, nei nuvalyti. Nutarėme kreiptis į visuomenę“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 50). 1976 m. pavasarį, kovą, buvo sudaryta 8 narių komisija: E. Adiklienė (Palangos skyriaus pirmininkė), P. Juozauskas (Palangos vyr. architektas), Kazys Paulius (Kelionių ir ekskursijų biuro vedėjas), A. Tranyzas (Gintaro muziejaus mokslinis bendradarbis), Albina Vertulienė (dailininkė), A. Kuršys (Palangos senbuvis, Didžiojo Tėvynės karo dalyvis), S. Kasperavičius (tuometinio komunalinio įmonių kombinato inžinierius), Jonas Brindza (Palangos vidurinės mokyklos mokytojas, komisijos vadovas). Komisija apžiūrėjo eksponatus E. Adiklienės

bute. 1976 m. kovo 10 d. protokole komisija pareiškė: „[...] surinkta daugiau kaip 3 000 vertingų eksponatų, jų pilnai pakanka ekspozicijai sudaryti, kuri nušviestų Palangos istoriją nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Eksponatai sandėliuojami nepritaikytose patalpose (namų rūsiuose). Kai kurių eksponatų būklė tokia, kad prieš eksponuojant juos reikia konservuoti, dalinai restauruoti. Komisija, apžiūrėjusi skirtas patalpas, pažymi, kad jos kol kas nepritaikytos ekspozicijai įrengti. Patalpos nešildomos, neužtikrintas eksponatų saugumas, aplinka nesutvarkyta. Komisija nutarė kreiptis į Palangos m. Vykdom. k-tą ir prašyti lėšų patalpoms patvarkyti ir ekspozicijai įrengti.“ Deja, tuometinio Vykdomojo komiteto pirmininkas D. Puodžius atsakymo nepateikė, kraštotyrininkai tinkamų eksponatams laikyti patalpų taip ir negavo (Adiklienė, 1982–1983, p. 50–51).

1976 m. lapkritį E. Adiklienės namas buvo nacionalizuotas (Adiklienė, 1982–1983, p. 51). Į naujus namus E. Adiklienė priverstinai išsikėlė 1977 m. sausį. Anot pedagogės, jai tai prilygo tremčiai į Sibirą (Adiklienė, 1982–1983, p. 55). Persikėlus eksponatams buvo skirtas drėgnas ir be užrakto rūsys. E. Adiklienė rašė: „Sunešiau daiktus į niūrų drėgną butą, kas netilpo – į šlapią sklepą. Pati jaučiausi išstremta į šaltą negyvenamą kraštą...“ ir „Kai mane perkėlė į Druskininkų gatvę, tame pačiame name paskyrė ketvirtą rūsį kraštotyrininkams susidėti eksponatams. Namas naujas, daugiabutis; pagrindis ne tik drėgnas, bet ir tiesiog šlapias“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 55–56). Negavusi finansavimo iš miesto Vykdomojo komiteto rūsiui tvarkyti, E. Adiklienė iš savo pensijos tame pačiame rūsyje įvedė šildymą (pastatė radiatorius), pasirūpino lentynomis (Adiklienė, 1982–1983, p. 56). Tų pačių metų rudenį Vykdomasis komitetas davė įsakymą kraštotyrininkams išsikelti ir perduoti J. Janonio g. rūsį Palangos Gintaro muziejaus vedėjui A. Tranyzui fotolaboratorijai įsirengti. Visi palangiškių kraštotyrininkų surinkti eksponatai buvo perkelti į Gintaro muziejų, jų priežiūra buvusi menka. E. Adiklienė prisimena: „Mano manymu, tai buvo smūgis kraštotyrininkų darbui. Eksponatus sukrovė Gintaro muziejuje į kampą, užbarikadavo lentomis, prie jų prieiti nebebuvo galima. Ir nebuvo jie saugūs“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 56).

1977 m. gruodžio pradžioje Palangoje, Kurhauzo salėje, įvyko metinė kraštotyrininkų konferencija. Palangos kraštotyrininkų skyriaus pirmininku buvo išrinktas Pranas Gavelis, sekretore – Nijolė Bagdonienė. Po konferencijos E. Adiklienė atsiliepė: „Apsidžiaugiau, kad dabar kraštotyrinis darbas bus našesnis, bet nusivyliau, nes N. Bagdonienė kraštotyrinio darbo nemėgo, pareigas ėjo tik formaliai. Lyg ir buvau patenkinta, kad nuo manęs nukrito atsakomybė už kraštotyrinį darbą. Tačiau – labai gaila – pasikeitė ir kraštotyrininkų veikla [...]“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 59).

Praėjus 13 metų nuo Palangos muziejaus organizavimo pradžios, kraštotyrininkams vis dar nepavyko gauti patalpų būsimam muziejui. 1977 m. rudenį Vykdomojo komiteto pirmininkas D. Puodžius sulaukė E. Adiklienės prašymo suteikti patalpas muziejui. Visų nuostabai kraštotyrininkams buvo skirta grafaitės Marijos Tiškevičiūtės vila „Pajauta“, esanti J. Basanavičiaus g. 22. E. Adiklienė rašė: „1978 m. pavasarį komisija /P. Gavelis, F. Užpelkis, A. Čepys, N. Bagdonienė, E. Adiklienė/ nuvažiavome į vilą „Pajauta“ ir vietoje viską apžiūrėjome. Suprojektavome patalpų „apgyvendinimą“: 1-ame aukšte ir verandoje bus ekspozicija, o 2-ame aukšte – fondai. Dabar bus galima iš pagrindžių suvežti visus eksponatus į „Pajautą“, čia juos inventorizuoti, valyti, restauruoti ir rengti ekspoziciją. Tik reikia skubiai atremontuoti namą.“ Deja, kraštotyrininkų džiaugsmas truko neilgai. Dar trejus metus eksponatai stovėjo padalyti per keturis rūsius, vilos niekas neremontavo, o joje veikė tik kraštotyrininkų raštinė, kurioje dirbo N. Bagdonienė (Adiklienė, 1982–1983, p. 63). Nerasdama kitos išeities, 1980 m. birželio 14 d. E. Adiklienė parašė laišką-pareiškimą LIEM (dabar – LNM) direktorei Agotai Jankevičienei, kad savo žinion paimtų Palangos kraštotyrininkų surinktus eksponatus ir įsteigtų Palangoje savo Istorijos-etnografijos muziejaus filialą. Toliau pateikiama ištrauka iš minėto laiško-pareiškimo: „LTSR Paminčių apsaugos ir kraštotyros d-jos Palangos sk. Taryba prašo LTSR Vilniaus istorijos-etnografijos muziejaus vadovybę, kad paimtų Palangos m. kraštotyrininkų surinktus eksponatus ir įsteigtų Palangos mieste savo Istorijos-etnografijos muziejaus filialą“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 64). Jau tų pačių metų gruodį LIEM direktorė atsiuntė į Palangą savo atstovus – Eugenijų Skrupstelį ir Rimą Matulį, kad jie sudarytų Palangos

skyriaus sukauptų eksponatų sąrašą. E. Adiklienė rašo: „Išvažiuodami jie man pasakė: „Jei surinkti eksponatai bus vertingi, tai Istorijos-etnografijos muziejus tikriausiai įkurs Palangoje savo „filialą“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 65–66).

1981 m. pavasarį E. Adiklienė sulaukė Vykdomojo komiteto pirmininko D. Puodžiaus skambučio. Pirmininkas jai pranešė, „kad yra numatytas tinkamas būsimam muziejui kitas namas, kuris anksčiau priklausė Jonui Šliūpui“. Kartu jis prašė E. Adiklienės pranešti LIEM direktorei A. Jankevičienei, kad atvažiuotų į Palangą tvarkyti dokumentacijos. „Tuoju paskambinau direktorei, ir ji atvažiavo. Drg. A. Jankevičienė labai rūpinosi, kad Palangoje būtų įkurtas muziejus, dažnai atvažiuodavo, entuziastingai keldavo mūsų pasiryžimą kuo greičiau įkurti muziejų“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 66). 1982 m. rudenį į Palangą iš LIEM atvyko šio muziejaus atstovai A. Jankevičienė (direktorė), Vytautas Aleksejūnas (Numizmatikos skyriaus vedėjas), Ona Mažeikienė (Istorijos skyriaus vedėja), Stasė Bernotienė (Etnografinio skyriaus vedėja), Vita Daunytė (Etnografinio skyriaus darbuotoja), Raimundas Klimavičius (Istorijos skyriaus darbuotojas). Visi atvykusieji dirbo penkias dienas, per kurias surinko visus Palangos skyriaus surinktus eksponatus iš keturių saugyklų – rūsių, Gintaro muziejaus ir E. Adiklienės buto. Visi palangiškių surinkti eksponatai (1976 vnt., kitais duomenimis – 2 044 vnt.) 1982 m. buvo išgabenti į Vilnių. Istorinių eksponatų buvo 251 vnt., etnografinių – 289 vnt., numizmatikos – 1 015 vnt. (iš jų 405 vnt. sidabrinių monetų), žetonų – 44 vnt., medalių – 377 vnt. (Adiklienė, 1982–1983, p. 68). Buvo tikimasi, kad išvežti eksponatai sugrįš į Palangą ir bus eksponuojami čia, tačiau jie taip ir liko LNM fonduose, kur yra saugomi iki šiol.

1985 m. Palangos kraštotyrininkai persikėlė į minėtą J. Šliūpo sodybą. Pirmąją muziejaus direktore buvo paskirta Banga Bartkevičiūtė (Adiklienė, 1982–1983, p. 66). 1989 m. pavasarį E. Adiklienei paskambino Palangos kultūros skyriaus vedėja Birutė Aleknaitė ir pranešė, kad birželio 7 d. bus atidaromas naujasis Palangos muziejus. Tačiau, priešingai nei tikėtasi, muziejus buvo skirtas ne Palangos krašto istorijai, bet J. Šliūpui atminti. Kaip rašo E. Adiklienė: „Liūdna ir skaudu pasidarė. 20 metų triūsas nuėjo pro šalį“ (Adiklienė, 1982–1983, p. 69).

PALANGOS KURORTO MUZIEJUJE SAUGOMAS PALANGOS KRAŠTOTYRININKŲ PALIKIMAS

E. Adiklienė su kolegomis kraštotyrininkais nuėjo ilgą kelią iki šiandieninio muziejaus Palangoje įkūrimo. Šių žmonių dėka brandinta idėja Palangoje turėti savo krašto muziejų šiandien tapo reali. Palangos kurorto muziejaus fonduose yra saugomi Palangoje veikusio kraštotyrininkų draugijos skyriaus narių perduoti eksponatai: 96 vnt. mašinraščių aplankų su nepublikuotais darbais apie palangiškius, atsiminimais, autobiografijomis, susistemintomis istorinėmis žiniomis bei Palangos gatvių aprašais, eksponatų, perduotų iš J. Rekašiaus kolekcijos į LNM, perdavimo-priėmimo aktų rinkinys, kurį sudaro 3 aktai (bus aptarti plačiau), 56 vnt. su Lietuvos ir kartu Palangos kraštotyrine veikla susijusių informacinių knygelėlių ir lankstinukų, 896 vnt. fotografijų iš Palangos skyriaus kraštotyriinių ekspedicijų ir bendros kolekcijos, 154 vnt. įvairių eksponatų iš asmeninės E. Adiklienės kolekcijos, kurių 103 vnt. sudaro archeologiniai radiniai. Pastaroji kolekcija į Palangos kurorto muziejų pateko iš Palangos savivaldybės viešosios bibliotekos fondu, kur ją perdavė E. Adiklienės dukterys. Palangos viešojoje bibliotekoje ir Palangos kurorto muziejuje yra saugoma keletas išlikusių perdavimo-priėmimo į LNM aktų (Nr. 81 (įrašyti 289 vnt. eksponatų), Nr. 84 (įrašytas 251 vnt. eksponatų), 2 aktai be numerio (įrašytas 91 ir 54 vnt. eksponatų)). Dėmesio vertas yra antrasis aktas, saugomas Palangos kurorto muziejuje, aprašantis eksponatus, paimtus iš J. Rekašiaus kolekcijos. Ši kolekcija, kaip minėta anksčiau, yra vertinga įvairiausiai moksliniais aspektais, nes apima eksponatų grupes nuo archeologijos iki etnografijos. Aktas pasirašytas 1982 m. rugsėjo 7 d. Pažymima, kad jis buvo sudarytas keturiais egzemplioriais, jį perdavė E. Adiklienė, o priėmė LIEM muziejaus skyriaus vedėja Bronė Tautavičienė. Į sąrašą yra įtraukti įvairūs archeologiniai radiniai: kaulinis durklas, kaulinis žeberklas, žalvarinis kirvis, titnaginiai kirveliai (3 vnt.), akmeniniai kirviai (15 vnt.), dvigalis akmeninis plaktukas, akmeninis trintuvas, akmeniniai skiltuvai (2 vnt.), geležiniai kirviai (6 vnt.), geležinis kalavijas, geležiniai įmoviniai (6 vnt.) ir geležinis įtveriamasis ietigalis, geležinis pentinas, žalvarinės vytinės antkaklės (2 vnt.), žalvarinė apyrankė storėjančiais galais, žalvarinė juostinė

apyrankė, žalvarinės pasaginės segės (2 vnt.), kaulinis strėlės antgalis, sudėtiniai žalvariniai krūtinės papuošalai (2 vnt.), žalvarinės įvijinės apyrankės ir jų dalys (3 vnt.), žalvarinis kryžinis smeigtukas, žalvarinis klevo sėklos formos kabutis.

Šiuo metu naujai besikuriantis Palangos kurorto muziejus turi tik labai mažą Palangos skyriaus kraštotyriinių kolekcijoje buvusių archeologinių radinių dalį. Iš 1 203 vnt. Palangos kurorto muziejuje saugomų buvusio Palangos skyriaus eksponatų 106 vnt. priklauso archeologijai (straipsnyje aptartas pagrindinis Palangos kraštotyros draugijos fondas, kur sukauptas 81 vnt. archeologinių radinių). Pagalbiniam fondui priskirti likę 25 radiniai (gargažės, smulkios ir labai prastai išlikusios neidentifikuotų geležinių dirbinių liekanos, kaulinė medžiaga). Likę turėti draugijos archeologiniai (ir ne tik) eksponatai yra saugomi LNM. Didžiąją E. Adiklienės archeologinio rinkinio dalį sudaro vario lydinių papuošalai: antkaklių fragmentai, juostinės apyrankės, įvijiniai žiedai, keletas skirtingų tipų segių, papuošalų ir diržų kabučiai. Į kolekciją taip pat įeina keletas apžiestos keramikos šukių, buityje naudotų daiktų liekanos ar jų sudedamosios dalys, geležinės žirgo aprangos detalės, galbūt geležinio ietigalio fragmentas. Verta paminėti išlikusią vilnonio audinio skiautės dalį ir galbūt beržo tošies dėžutės fragmentą. Iš visų kolekcijoje esančių dirbinių išsiskyrė vadinamasis žalvarinis Lamatos kabutis, skiriamas VII–VIII a. Tokių Palangoje kol kas nebuvo rasta. Kadangi šią kolekciją sudaro kraštotyriinių ekspedicijų metu iš gyventojų surinkti ar kitais būdais gauti radiniai (beveik visi yra skirtini kuršių genčiai), apie jų radavietes informacijos nėra. Rinkinys chronologiškai išanalizuotas remiantis kataloguota ar kitaip skelbta Vakarų Lietuvos paminklų laidojimo medžiaga. Jos chronologinės ribos yra II–XIII a. Dėl prastos išlikimo būklės rinkinys šiuo metu yra konservuojamas LDM Prano Gudyno restauravimo centre. Smulkus rinkinio katalogas su komentarais pateikiamas priede. Muziejinės ir edukacinės vertės rinkinys turi ir dėl eksponavimo būdo – radiniai, pasitelkus kūrybinę išmonę, buvo pritvirtinti prie septynių kartono lapų pagrindų, o tų lapų viršutinėse dalyse ranka juodu tušu užrašyta, kad tai „IX–XII a. radiniai Palangoje“ (4, 5 pav.).

5 pav. LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus paruošti eksponatų lapai (iš viso išlikę 7 vnt.). V. Ziabrevos nuotrauka

Fig. 5. Exhibition prepared by Former Lithuanian Soviet Republic Monuments Protection and Ethnographic Society members of Palanga Division (total remained number of pieces – 7). Photo by V. Ziabreva.

Palangos kurorto muziejaus ekspoziciją lankytojai galės įvertinti jau 2018 m. vasarą. Šiuo metu vyksta naujos ekspozicijos rengimo darbai. Planuojama eksponuoti ir kraštotyrininkės E. Adiklienės kolekcijos archeologinius radinius, kurie lankytojams bus pateikti ant originalių konservuotų kartono lapo pagrindų, šitaip išsaugant ne tik archeologinį, bet kartu ir istorinį buvusio Palangos skyriaus palikimą.

APIBENDRINIMAS

XX a. septinto dešimtmečio antroje pusėje prasidėjo aktyvi kraštotyrinė veikla Palangoje ir visoje Lietuvoje. E. Adiklienė, pirmininkaudama Palangos skyriaus kraštotyrininkams, aktyviai dalyvavo kraštotyrinėse ekspedicijose Palangoje ir aplinkiniuose rajonuose, drauge su kolegomis kraštotyrininkais rinko eksponatus būsimajam krašto muziejui, rašė straipsnius, skirtus Palangos istorijai, sudarė saugotinių Palangos kultūros paminklų sąrašą. E. Adiklienės iniciatyva buvo suorganizuotos šešios kraštotyros darbų parodos, skatinusios palangiškius domėtis savo krašto istorija.

E. Adiklienė ir tuometinis kraštotyrininkų Palangos skyrius ilgą laiką brandino idėją sukurti krašto muziejų Palangoje. Nuolat bendraujant su visuomene, buvo pildomi kraštotyrininkų fondai. Per visą Palangos skyriaus gyvavimo laiką kraštotyrininkai surinko daugiau kaip 2 000 eksponatų krašto istorijai pažinti. Savo nepailstančia kraštotyrine veikla, siekdami užsibrėžto tikslo, šie žmonės neginčijamai prisidėjo prie Palangos miesto istorijos kūrimo.

Analizuojant pirmą kartą plačiau viešinamus Palangos skyriaus dokumentus, atsiskleidžia tuometinis Palangos kraštotyrininkų siekis Palangoje turėti savo krašto muziejų, nenuilstantis rūpinimasis eksponatais ir kultūros paminklų būkle Palangoje ir jos apylinkėse, matoma, su kokiais sunkumais teko susidurti kraštotyrininkams, norint įkurti Palangos krašto muziejų. E. Adiklienė su kolegomis kraštotyrininkais davė pradžią dabartiniam Palangos kurorto muziejui atsirasti,

o jos skatinimas nešti eksponatus į muziejų turi atgarsį iki šiol.

Svarbų vaidmenį Palangos kraštotyrininkų veikloje atliko Lietuvos nacionalinis muziejus. Tuometinių jo atstovų darbas – Palangos kraštotyrininkų sukauptų eksponatų ir aprašymas, ir perėmimas dėl nepalankių jiems laikių sąlygų Palangoje išgelbėjo Palangos kraštotyrininkų sukauptą materialųjį kultūrinį miesto palikimą. Jis Nacionaliniame muziejuje yra saugomas iki šiol.

Šiuo metu naujai besikuriantis Palangos kurorto muziejus turi tik mažą Palangos kraštotyrininkų kolekcijoje buvusių eksponatų dalį. Kita dalis saugoma LNM. Atlikus Palangos skyriaus pirmininkės E. Adiklienės archeologinio rinkinio analizę, galima teigti, kad rinkinyje yra kuršių ir lamatiečių kultūrų radinių, kurie papildė Lietuvos archeologinę medžiagą. Chronologinės aptariamo archeologinio rinkinio ribos apima II–XIII a. Dėl prastos išlikimo būklės rinkinys šiuo metu yra konservuojamas LDM Prano Gudyno restauravimo centre. Ateityje planuojama rinkinį eksponuoti ant originalių konservuotų Palangos kraštotyrininkų skyriaus parodoms naudotų kartono pagrindų, šitaip jam suteikiant ne tik archeologinę, bet muziejinę ir edukacinę reikšmes.

PADĖKA

Už konsultacijas ir vertingas pastabas nuoširdžiai dėkoju LDM Palangos Gintaro muziejaus rinkinio kuratorei tyrinėtojai archeologei dr. Sigitai Bagužaitėi-Talačkienėi ir Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedros jaunesniajam mokslo darbuotojui Linui Tamulynui. Už leidimą pasinaudoti Palangos viešosios bibliotekos kraštotyros fonduose esančia E. Adiklienės sukaupta medžiaga esu dėkinga Kraštotyros skaityklos vyresniajai bibliotekininkei kraštotyros darbui Bronislavai Spevakovienei. Už tyrimo medžiagą ir laiką, skirtą straipsniui rašyti, dėkoju Palangos kurorto muziejaus direktoriui Jūračiui Viktorui Liachovičiui. Už vertingas pastabas dėkoju recenzentams.

SANTRUMPOS

LIEM – Lietuvos istorijos-etnografijos muziejus

LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus

LDM – Lietuvos dailės muziejus

ŠALTINIAI

Adiklienė E. 1969–1985. *LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus protokolai*. Palangos viešosios bibliotekos Kraštotyros fondas.

Adiklienė E. 1972. *Priedas prie LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus protokolų*. Palangos viešosios bibliotekos Kraštotyros fondas.

Adiklienė E. 1982–1983. *Muziejaus kūrimas 1982–1983*. Palangos viešosios bibliotekos Kraštotyros fondas.

Baniulaitytė Z. 2011. Emilija Adiklienė – gyvoji Palangos krašto muziejaus kūrimo istorija, *Vakarinė Palanga* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.vakarinepalanga.lt/lt/laikrasis/kultura/?id=1690>> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 7 d.].

Mickevičius J. 1961. *Priedas prie Palangos senkapio VIII–XIII a. archeologinio paminklo paso*. Palangos viešosios bibliotekos Kraštotyros fondas.

Nakaitė L. 1967. Jurgaičių kapinyno, Šilutės raj.,

1967 m. tyrimų ataskaita. Lietuvos istorijos instituto rąkštynas, f. 1, b. 268.

Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/150000037858193?s_id=oyiWyvlnvzmTJyDs&s_ind=2&valuable_type=EKSPONATAS> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 10 d.].

Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/150000033473282?s_id=Lmf7GOQLSTUVTCYD&s_ind=1&valuable_type=EKSPONATAS [žiūrėta 2016 m. lapkričio 10 d.].

Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/150000021979471?s_id=oKHLhVZGfMapczRt&s_ind=1&valuable_type=EKSPONATAS [žiūrėta 2016 m. lapkričio 10 d.].

LITERATŪRA

Bagužaitė-Talačkienė S. 2013. Gintaro įkapių bruožai baltiškuose laidojimo paminkluose vėlyvuojų romėniškuoju laikotarpiu. *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, 17, p. 69–88.

Bagužaitė-Talačkienė S. 2014. Gintaro dirbiniai ir kompleksinis bendruomenių socialinės raiškos tyrimo metodas. Mazkatuži kapinynas. *Lietuvos archeologija*, 40, p. 73–98.

Banytė-Rowell R. 2001. Didžiosios lankinės lenkta kojele segės Vakarų Lietuvos kapinyuose. *Lietuvos archeologija*, 21, p. 139–146.

Bliujienė A. 1999. *Vikingų epochos kuršių papuošalų ornamentika*. Vilnius: Diemedis.

Bliujienė A. 2003. A microregion between Šilutė-Priekulė and Švėkšna in western Lithuania or alternatively the Lamata land according to archaeological data. *Archaeologia Lituana*, 4, p. 122–137.

Bliujienė A. 2005. Baltų palaidojimų indai, arba kad dūšia nejaustų troškulio ir alkio. *Lietuvos archeologija*, 28, p. 81–96.

Bliujienė A., Butkus D. 2002. VII a. pirmosios pusės karys iš Lazdininkų (Kalnalaukio). *Archaeologia Lituana*, 3, p. 81–99.

Butėnas E., Butėnienė E. 2002. Laivių kapinynas. *Lietuvos archeologija*, 22, p. 9–198.

Čilinskas V. 1969, rugsėjo 25. Palangos istorijos muziejų bekuriant. *Tarybinė Klaipėda*, p. 1–4.

Griciuvienė E. (sud.). 2009. *Kuršiai. Genties kultūra laidosenos duomenimis*. Vilnius: Lietuvos Nacionalinis muziejus, Latvijas Vēstures muzejs.

Kazanski M. 2007. The Armament, Horsemen's Accou-

trements, and Riding Gear of Long Barrow Culture (Fifth to Seventh Centuries). *Archaeologia Baltica*, 8, p. 238–253.

Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. 1961. *Lietuvos archeologijos bruožai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Kuncienė O. 1981. IX–XIII a. stiklo karoliai Lietuvoje. *Lietuvos archeologija*, 2, p. 77–92.

Michelbertas M. 1986. *Senasis geležies amžius Lietuvoje I–IV amžius*. Vilnius: Mokslas.

Pečeliūnaitė-Bazienė E. 2007. Natūralūs dažikliai, nustatyti I–XII a. iškastinės tekstilės fragmentuose. *Lietuvos archeologija*, 30, p. 81–96.

Rimantienė R. (red.). 1977. *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, 3. Vilnius: Mokslas.

Senvaitienė J., Vedrickienė L., Čeplinkskaitė V., Urbanavičienė S. 1995. Bečių kapinyno audinių konservavimas ir tyrimas. *Lietuvos archeologija*, 11, p. 104–116.

Stankus J. 2002. Genčių II kapinynas. *Lietuvos archeologija*, 22, p. 199–242.

Tautavičius A. (red.). 1978. *Lietuvos TSR archeologijos atlasas*, 4. Vilnius: Mokslas.

Tautavičius A. 1996. *Vidurinis geležies amžius Lietuvoje (V–IX a.)*. Vilnius: Pilių tyrimų centras „Lietuvos pilys“.

Tempelman-Mączynska M. 1985. *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.

Zabiela G. (sud.). 2007. *Lietuvos istorija. Geležies amžius*, 2. Vilnius: Baltos lankos.

Emilijos Adiklienės archeologinio rinkinio analizė pagal atitinkamų dirbinių grupių chronologiją ir analogus

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
1	GEK-974	Apgalvio skirstiklis	Vario lydinys. Skilęs į 2 dalis, ilgis 78 mm, plotis 8 mm	V–VII a. ¹	
2	GEK-968	Antkaklės fragmentas	Vario lydinys. Buoželiniais galais, ilgis 150 mm	50–150 – 150–220 m. ²	
3	GEK-950	Antkaklės fragmentas	Vario lydinys. Latviškų-lietuviškų antkaklių tipo kūginiais galais. Išlikęs antkaklės fragmentas kolekcijoje – dalis suploto ovalo formos skersinio pjūvio lankelio su siaurėjančiais į apskritą skersinį pjūvį galais, siaurėjančiuose galuose puoštas po 3 stačias įkertas, 178 × 17 mm	210–250–260 – 250–300 m. ³	
4	GEK-990	Antkaklės fragmentas	Vario lydinys. Apvalaus pjūvio lankeliu, iš 7 dalių, vietomis matosi išlikusi puošyba stačiomis įkirtelėmis, angos skersmuo 141 mm, plotis 4 mm	IX–XI a. ⁴	

¹ Skirstikliai jungė žalvarinių įvijų eiles V–VII a., o rečiau jų pasitaiko VII–VIII a. palaidojimuose. Daugiausia tokio tipo apgalvius su šiomis detalėmis nešiojo žiemgalių moterys, nors pasitaiko jų ir vakarinių aukštaičių teritorijoje, o pavieniū – ir sėlių kultūrinėje srityje (Tautavičius, 1996, p. 168). Plačiau apgalvių radavietės yra minimos LTSR archeologijos atlaso IV t., p. 8.

² Remiantis analogais, panašus yra aptiktas Genčių I kapinyne, II a. antra puse datuojamame vyro kape (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 16). Lietuvoje rastas šio tipo antkaklės reikėtų skirti B2/C1 arba C1a periodui (50–150 m. arba 150–220 m.). Pažymima, kad Vakarų Lietuva yra vienas arealų, kur šio tipo antkaklių aptinkama daugiausia. Antkaklių buoželiniais galais aptikta ir kituose Rytų Pabaltijo regionuose – prūsų genčių teritorijose, Latvijoje, Estijoje, o pavieniū ir vidurio Padnieprėje, Ukrainoje (Michelbertas, 1986, p. 91). Antkaklės buoželiniais galais iš apyvartos baltų kraštuose išeina vėlyvojo romėniškojo laikotarpio pabaigoje (150–400 m.) (Lietuvos istorija, t. II, p. 80). Plačiau šio tipo antkaklių radavietės yra minimos LTSR archeologijos atlaso IV t., p. 12.

³ Pagal H. Moros klasifikaciją priklausantis III grupei. Tai vadinamųjų latviškų-lietuviškų antkaklių kūginiais galais fragmentas. Šių antkaklių lankelis ties viduriu yra apskrito skersinio pjūvio, o šonuose pastorinta arba paplatinta lankelio dalis yra ovalo arba rombo formos skersinio pjūvio (Michelbertas, 1986, p. 93). Šios grupės antkaklės datuojamos C1b periodo II p.–C2 periodu (210–250–260 – 250–300 m.) (Michelbertas, 1986, p. 94). Aptariamas vario lydinio antkaklės fragmentas dėl savo panašumo taip pat gali būti skiriamas ir IX–X a. periodui, remiantis Genčių I kapinyne aptiktu analogu IX–X a. datuojamame moters kape – antkakle pastorintais galais (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 107). Plačiau – LTSR archeologijos atlasas, t. IV, p. 14–16.

⁴ 1962 m. tirtame Palangos kapinyne rasti 2 tokių antkaklių fragmentai, kapo inventorius datuojamas XI a. (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 322). Apskritai šios antkaklės nešiotos IX–XI a. (LTSR archeologijos atlasas, t. IV, 1978, p. 22–23).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
5	GEK-996	Antkaklės fragmentas	Vario lydinys. Apvalaus pjūvio lankeliu, iš 5 dalių, vietomis matyti smulkių stačių įkartelių ornamentas, angos skersmuo 180 mm, storis 4 mm	IX–XI a.	
6	GEK-991	Kaklo apvara	Pusė sudaryta iš 4 vario lydinio įvijėlių, viršutinę dalį sudaro vario lydinio grandinė su kabliuku užsegti. Papuošalo skersmuo 123 x 136 mm, ilgiausia įvijėlė 62 mm, mažiausia – 30 mm	II–XIII a. ⁵	
7	GEK-960	Kaklo apvara	Ne visa, iš 13 vario lydinio įvijėlių, ilgis 110 mm, įvijų skersmuo 3 mm	II–XIII a.	
8	GEK-962	Grandinė	Vario lydinys. Su 6 nevysiškai išlikusiais pailgos, pusiau lenktos formos apvalaus skersinio pjūvio vielos kabučiais, galbūt kryžinio arba trikampio galvute smeigtuko grandinė, ant kurios kabinasi akinių formos kabučiai. Skersmuo 137 x 146 mm, geriausiai išlikusio kabučio ilgis 26 mm	VIII–XIII a. ⁶	

⁵ Kaklo apvaros mūsų kraštuose buvo nešiojamos nuo pirmųjų m. e. šimtmečių (LAB, 1961, p. 206). Vakarų Lietuvos palaidojimuose žalvarinių įvijėlių yra aptinkama jau senajame geležies amžiuje: II–IV a. Gintarų, Palangos kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 24, 30, 32). Viduriniame geležies amžiuje žalvarinių įvijų apvarėlių yra aptinkama vaikų ir paauglių kapuose, kai kur – ir neturtingų moterų kapuose (Tautavičius, 1996, p. 186). Įvijėlių pavyzdžių Vakarų Lietuvoje yra aptikta VI a. Bandužių, Genčų, VII a. Prysmančių I, VIII–XI a. Genčų I, IX–XII a. Palangos, VIII – X–XI a. Laivių, XII–XIII a. Griežės, XI a. Slengių, Genčų I ir kt. kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 71, 72, 81, 100, 102, 107, 110, 122, 124, 126, 171, 174, 179, 182, 196, 204, 213, 214, 288, 293, 295, 321, 325, 333, 356).

⁶ Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 153, 168.

⁷ Remiantis VIII–IX–X a. Genčų I, VIII–XI a. Laivių, VIII a. Palangos, XII a.–XIII a. pirmos pusės Griežės, XII–XIII a. Saraji, XIII–XIV a. sandūros Laukumuižos ir kt. kapinynų analogais, irgi galėtų būti skiriama smeigtukams kryžine bei trikampio galvute arba kabučiu laikikliams (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 100, 107, 149, 197, 237, 243, 295, 359, 384, 394). Grandinėls taip pat dažnai yra jungiamos ir su segėmis (Butėnas, Butėnienė, 2002, p. 44).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
9	GEK-987/1	Grandinėlė	Grandinėlė, įėjusi į „ornamentuoto krūtinės papuošalo“ sudėtį, grandelės skersmuo 182 mm	VIII–XIII a. ⁷	
10	GEK-945	Karoliukas	Galbūt vario lydinio drabužio papuošalas arba kaklo aparos dalis. Skersmuo 15 mm, angos skersmuo 5 mm	Nuo II a. ⁸	
11	GEK-952	Karoliukas	Gintarinis, dvigubo nupjauto kūgio formos, 22 x 22 mm, skylutės skersmuo 3 mm	II–XIII a. ⁹	
12	GEK-951	Karoliukas	Gintarinis (ne visai išlikęs), dvigubo nupjauto kūgio formos, 21 x 10 mm	II–XIII a. ¹⁰	

⁸ E. Adiklienės rinkinyje šis vario lydinio dirbinys niekaip neįvardytas. Šis nedidukas puse mėnulio formos plokščias karolis galėjo įeiti į kaklo aparą arba būti skirtas drabužiui papuošti. Yra žinoma, kad II a. ir toliau drabužiai puošti bronzinėmis detalėmis (Lietuvos istorija, t. II, p. 80).

⁹ Dalis 1 karoliuko ornamentuota negilia skylute. Pagal M. Tempelmann-Mączynskos išskirtą gintarinių karoliukų tipologiją šis galėtų būti skiriamas XLII grupei ir datuojamas B2/C1–C1a (150–200 – 150–220 m.) laikotarpiu (Mączynska, 1985, p. 75, 365). II a. vid.–III a. baltiškuose palaidojimuose gintaro dirbinių aptinkama kur kas daugiau. Būtent šiuo laikotarpiu jie tampa masiniai (Bagužaitė-Talačkienė, 2013, p. 69). Mazkatuži kapinyne gintaro dirbiniai labiau yra siejami su aukštesnio statuso asmenimis (Bagužaitė-Talačkienė, 2014, p. 92).

¹⁰ Jau II a. viduryje Palangos, III a. Kašučių, III–IV a. Mazkatuži (Latvija), II–IV a. Tiltini (Latvija) kapinyuose yra aptinkama nuo 1 iki 3 dvigubo nupjauto kūgio gintarinių karolių (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 30, 32, 23, 24, 37, 46, 48, 50). V a.–VIII a. pradžioje gintaro karoliai amuletai kuršių buvo nešiojami toliau (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 52). Tai paliudija V–VI a. datuojamas Ošenieki ar VII a. pirmai pusei skiriamas Lazdininkų kapinyne, kuriuose taip pat buvo aptikta dvigubo nupjauto kūgio gintarinių karolių amuletų (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 65, 77). Gintariniai karoliai kuršių gyventojų teritorijoje gyvavo ir VIII–XIII a. Jų yra rasta daugelyje Vakarų Lietuvos kapinyne. VIII a. Genčių I, IX–XI a. Pryšmančių I, IX–X a. Palangos, XII–XIII a. Žemaičių Kalvarijos, XI–XII a. Laivių, Girkalių ir kt. kapinyuose randama po 1–2 dvigubo nupjauto kūgio gintarinius karolius (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 100, 141, 167, 168, 171, 209, 261, 270).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
13	GEK-1001	Karoliukas	Stiklinis, rantytas, mėlyno stiklo, suploto rutulio formos, angos skersmuo 6 mm, aukštis 9 mm	II–XI a. ¹¹	
14	GEK-976	Karoliukas	Stiklinis, statinaitės formos, mėlyno stiklo, skersmuo 5 mm, aukštis 4 mm	VIII–XI a. ¹²	
15	GEK-998	Karoliukas	Stiklinis, rantytas, pilkšvo stiklo, apdegęs, 7 × 8 mm, angos skersmuo 5 mm, aukštis 4 mm	IX–XI a. ¹³	
16	GEK-999	Karoliukas	Stiklinis, rantytas, žalio stiklo, angos skersmuo 6 mm, aukštis 7 mm	IX–XI a. ¹⁴	

¹¹ Remiantis Palangos kapinyno medžiaga, šio tipo karoliai gyvavo iki XIII a. (Kuncienė, 1981, p. 79). Apžvelgiant Vakarų Lietuvos kapuose rastus analogus, Lietuvos teritorijoje šiuos karoliukus galima datuoti nuo II a. (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 16). M. Tempelmann-Mączynska, nagrinėdama romėniškojo ir ankstyvojo tautų kraustymosi laikotarpio Centrinės Europos archeologinę medžiagą, šio tipo karoliukų pradžią išskiria senojo geležies amžiaus kapų su akmenų vainikais kultūros B2–B2/C1 periode (70–150 – 150–200 m.) ir teigia jų buvus dar D periode (350–450 m.). Šiuos karoliukus tyrėja skiria briaunotų karoliukų grupei Nr. XVIII (Mączynska, 1985, p. 40, 352). Rantyti mėlyno ir kitų spalvų stiklo suploto rutulio formos karoliai Lietuvos teritorijoje daugiausia buvo nešiojami X–XI a. Šio periodo analogų taip pat randama Latvijoje, Lenkijoje ir visoje Rytų Europoje (Kuncienė, 1981, p. 81). XI a. datuojamame Palangos kapinyno kape analogiškas rantytas mėlyno stiklo karoliukas buvo aptiktas kaklo apvaroje (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 321).

¹² Anot O. Kuncienės, pagal gausumą Lietuvos archeologinėje medžiagoje šios rūšies karoliai apskritų karolių grupėje užima antrą vietą (Kuncienė, 1981, p. 79). Pasitaiko masyvesnių ir smulkesnių šio tipo karolių (turima ritinio formos dalis pagal savo skersmenį skiriama II, smulkesnių karoliukų grupei). Beveik visi šio tipo karoliai gaminti iš neskaidraus, tamsiai mėlyno stiklo. Remiantis Palangos kapinyno medžiaga, šie karoliai skiriami IX–XI a. Latvijoje aptinkami šio tipo karoliai paausuoti arba pasidabruoti, o labai panašūs Naugarde aptikti karoliai datuojami X–XI a. (Kuncienė, 1981, p. 80). Remiantis kuršiška kapinynų medžiaga, statinaitės formos mėlyno stiklo karolių rasta IX–X a. Genčių I, VIII–IX a. Prysmančių I, VIII–X a. Palangos, VIII a. Lavių kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 72, 110, 138, 153, 182, 196).

¹³ Matyt, paveiktas aukštos temperatūros, galbūt iš degintinio kapo. Apsilydžiusių karolių fragmentų taip pat buvo rasta VII a. vidurio–IX a. vidurio Smukumi (Latvija) kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 221).

¹⁴ Remiantis Paulaičių ir Švėkšnos archeologine medžiaga, šie rantyti karoliai skiriami IX–XI a. periodui (Kuncienė, 1981, p. 81). Rantytų žalios spalvos karolių yra rasta XI a. Genčių I ir Palangos kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 303, 321).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
17	GEK-1000	Karoliukas	Stiklinis (stiklo masės, emaliuotas), turkio spalvos, angos skersmuo 4 mm, aukštis 7 mm	X a. ¹⁵	
18	GEK-957	Segė plokštinė	Vario lydinys. Kiauraraštė, stačiakampio formos, išorė puošta įkaltų taškelių ir koncentrinė apskritimų ornamentu, dešinioji apatinė galas neišlikęs, 55 × 40 mm	IX–X a. ¹⁶	
19	GEK-985	Segė pasaginė	Vario lydinys. Cilindriniais galais, angos skersmuo 31 mm	IX–XIII a. ¹⁷	
20	GEK-984	Segė pasaginė	Vario lydinys. Platėjančiais galais, puošta laisvai slankiojančia lankeliu įvijėle, angos skersmuo 43 mm	X–XII a. ¹⁸	
21	GEK-959	Segė pasaginė	Vario lydinys. Miniatiūrinės pasaginės segės fragmentas atlenktais susuktais galais, skersmuo 20 mm, storis 1 mm	XI–XII a. ¹⁹	

¹⁵ Tokie karoliai gaminti iš neskaidraus, su švinu sumaišyto stiklo (Kuncienė, 1981, p. 82). Tokio tipo turkio spalvos karolis buvo rastas X a. Palangos ir Latvijoje esančio VII a. vidurio–IX a. vidurio Smukumi kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 179, 221).

¹⁶ Panašių yra aptikta IX–X a. Prysmančių I (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 139) ir Laivių kapinyuose (Butėnas, Butėnienė, 2002, p. 41). Plačiau šio ir kitų tipų seges aptaria A. Bliujienė „Vikingų epochos kuršių papuošalų ornamentikoje“ ir skiria jas X–XII a. IV baltiškojo pintinio rašto tipui (Bliujienė, 1999, p. 119–120).

¹⁷ Analogiškų yra aptikta IX–X – XI–XII a. Genčių I, X–XI a. Palangos, XII–XIII a. Griežės, X – XI–XII a. Laivių, X a. Girkalių ir kt. kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 102, 110, 119, 124, 182, 184, 194, 213, 243, 250, 261, 264, 268, 306, 319). Apskritai pasaginių segių nešiojimo pradžia laikoma VIII a. pabaiga–IX a., jos ypač mėgtos X–XIII a., o mažiau pasitaiko dar XIV–XVII a. palaidojimuose (LTSR archeologijos atlasas, t. IV, 1978, p. 47).

¹⁸ Panašių yra aptikta X–XI a. Laivių, XI a. Kvecių, XI a. Slengių, XI a. pabaigos–XII a. pradžios Ėgliškių–Andulių, XI–XII a. Gintališkės (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 243, 257, 280, 281, 288, 316, 342) bei Girkalių, Jazdų, Palangos ir kt. kapinyuose (LTSR archeologijos atlasas, t. IV, 1978, p. 60).

¹⁹ Tokių segių dalių yra rasta XI–XII a. Laivių kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 261). Šių segių galai labai savotiški – „išsigimusios“ gyvulinės galvutės. Išploti ir užlenkti galai savo išvaizda primena gyvulines galvutes (Butėnas, Butėnienė, 2002, p. 40). Pažymima, kad miniatiūrinės segės gamintos specialiai įkapėms ir yra būdingos vėlyviesiems degintiniams kapams, o kartais tokių aptinkama ir pilialakniuose (LTSR archeologijos atlasas, t. IV, 1978, p. 65–66).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
22	GEK-958	Segė plokštinė	Vario lydinys. Apskrita, su kitoje pusėje esančiu užsegimu adatai, priekinėje viršutinėje dalyje matyti 2 mm skylutė, centrinėje dalyje – apvalus nedidelis iškilimas, skersmuo 39 mm	XII a.–XIII a. pirmą pusę ²⁰	
23	GEK-987/2	Kabutis	Vario lydinys. Lamatos tipo kabutis su originaliai į „ornamentuoto krūtinės papuošalo“ sudėtį įkomponuota jam priklausančia stačiakampe plokšte su kilpelėmis galuose, 90 × 68 mm	VII–VIII a. ²¹	
24	GEK-987/3	Kabutis	Vario lydinys. Pusmėnulio formos su ataugėlėmis, yra kryžinio smeigtuko sudedamoji dalis. Įėjo į minėto „ornamentuoto krūtinės papuošalo“ sudėtį, 38 × 34 mm	VIII–IX a. ²²	
25	GEK-992	Kabutis	Vario lydinys. Diržo, besibai-giantis keturkampės piramidės nupjauta viršūne formos pastorėjimu, ilgis 40 mm, viršūnė 6 × 6 mm	VIII–XIII a. ²³	

²⁰ Panaši rasta yra XII a.–XIII a. pirmos pusės Griezės kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 356). Beveik visų tokių segių paviršius buvo padengiamas ornamentuota sidabro plokšte, kurios ornamentą sudaro koncentriniai ratai, taškų eilės, kraipyta zigzagu linija (LTSR archeologijos atlasas, t. IV, 1978, p. 67).

²¹ Tokių analogų Palangoje kol kas aptikta nebuvo. Panašių kabučių aptikta Dvylių (Klaipėdos r.) (MLIM GEK KKM222), Jurgaičių (Šilutės r.) kapinyuose (Nakaitė, 1967, p. 1–73), taip pat Mockaičiuose (Kelmės r.), Pociuose, Šilininuose (abu Šilutės r.), Stragnuose, Vėžaičiuose (abu Klaipėdos r.) (Tautavičius, 1996, p. 79, 246).

Ovalo formos kabučiai sudaryti iš 2 dalių: pirmoji ovalo formos, kiauraraštė, lieta iš bronzos ir dekoruota geometriniais ornamentais (dažniausiai iš abiejų pusių); antrąją dalį sudaro stačiakampio formos kabutis. Abu šie kabučiai yra sujungti trumpa grandinėle. Visas papuošalo ilgis siekė 21–24 cm (Bliujienė, 2003, p. 131). Tokių kabučių yra randama tik Lamatos žemės VII–VIII a. turtingų moterų griautiniuose kapuose (Barvai, Jurgaičiai, Pociai, Šilinininkai, Švėkšna – Šilutės r., Dvyliai, Mockaičiai, Stragnai, Vėžaičiai – Klaipėdos r.). Kabučiai randami moters liemens centrinėje srityje arba kairėje liemens pusėje. Plačiau – A. Bliujienė, A microregion between Šilutė–Priekulė and Švėkšna in western Lithuania or alternatively the Lamata land according to archaeological data, 2003, p. 131–133.

²² Remiantis A. Tautavičiaus išskirta pusmėnulio formos kabučių tipologija, kolekcijoje esantis kabutis gali būti skiriamas II tipui (Tautavičius, 1996, p. 242). Dideli kryžiniai smeigtukai su kabučiais ir grandinėlių kutu ir buvo puošniausias kuršių moterų drabužių akcentas (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 87). Tokių smeigtukų su išlikusiais pusmėnulio formos kabučiais (kurie dažniausiai būdavo padengiami ir plona sidabro plokšte, ir puošti mėlyno stiklo akutėmis) su ataugėlėmis yra aptikta VIII a. Pryšmančių I kapinyne kapuose, Palangos kapinyne, VIII a. datuojamose kapuose, Laivių kapinyne VIII a. degintiniame moters kape (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 133, 136, 149, 153, 237).

²³ Analogiškas buvo aptiktas X–XI a. Palangos (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 187) ir VIII–XIII a. Laivių kapinyuose. Pastarasis kabutis saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje (ŠAM A–L 82/39).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
26	GEK-987/4	Kabutis	Vario lydinys. Diržo kabutis-buoželė, įėjo į „ornamentuoto krūtinės papuošalo“ sudėtį, ilgis 38 mm	IX–XI a. ²⁴	
27	GEK-993	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Juostinė, šiek tiek platėjančiais galais, angos skersmuo 48 × 75 mm, galų storis 8 × 12 mm	300–350 m. ²⁵	
28	GEK-989	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Iš plonos juostos, ornamentuota, angos skersmuo 50 × 40 mm, plotis 6–9 mm	V–VI a. ²⁶	
29	GEK-1048	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Pusapvalio skersinio pjūvio, išorė ornamentuota įstrižų įkardelių ornamentu, 42 × 14 mm	V–XIII a. ²⁷	

²⁴ Tokių yra aptikta X–XI a. Pryšmančių I kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 144). Panašus yra rastas IX–XI a. Gibaičių (Šiaulių r.) kapinyne ir yra saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje (ŠAM I–A 102/137). Aptiktieji šio tipo diržo kabučiai skiriami X–XI a. (Butėnas, Butėnienė, 2002, p. 51, 119).

²⁵ Remiantis Lietuvoje surinkta archeologine medžiaga, tokios apyrankės yra skiriamos III a. antrai pusei–IV a. Šios ir panašios apyrankės Šveicarijoje plito jau La Teno periodu. Šio tipo apyrankių šiek tiek platėjančiais galais atsiradimas liudytų barbarų pasaulio tarpgentinį bendravimą – prestižinio statuso tolimų sričių apyrankių forma, pasitelkus žalvarį ir jo apdirbimo priemones, imama kartoti ir baltiškuose kraštuose (Lietuvos istorija, t. II, p. 95). Vakarų Lietuvoje šio tipo apyrankės į kapus pradėtos dėti maždaug C3 senajo geležies amžiaus periode (300–350 m.) (Banytė-Rowell, 2001, p. 143).

²⁶ Tokių juostinių apyrankių, remiantis analogais, gyvavimo laikotarpis yra V–VI a. Panašių yra aptikta Latvijoje, Ošenieki kapinyne, V–VI a. kapinyne, o Lietuvoje tokia žinoma iš VI a. Genčių I kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 63, 72). Kartu su kitomis juostinėmis apyrankėmis labai madingos buvo ir VIII–XIII a. (LTSR archeologijos atlasas, t. IV, 1978, p. 101).

²⁷ Daugiausia šio tipo apyrankių yra rasta V–VI a. pajūrio kapinyuose ir Vidurio Lietuvoje (Tautavičius, 1996, p. 248). Visgi 2 panašios ornamentuotos apyrankės plokščio pusapvalio pjūvio lankeliu yra aptiktos X–XI a. Genčių I kapinyne, aptariamo tipo apyrankių buvo rasta IX a.–XII a. pradžios Palangos kapinyne palaidojimuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 128, 174, 316, 325). Daug panašių juostinių ornamentuotų deformuotų ir apsilydžiusių apyrankių yra rasta Latvijoje, XI–XII a. Tiltini kapinyne, XII a. pabaigos Kalnini kapinyne ir XII–XIII a. datuojamame Saraji kapinyne. Smulkesnių juostinių ornamentuotų apyrankių fragmentų taip pat aptikta pastarojo kapinyne XII a. pabaiga–XIII a. pradžia datuojamuose degintiniuose kapuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 350, 354, 375, 376, 379, 386).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
30	GEK-947	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Masyvi, su ornamentuotais galais, iš dviejų dalių, išorė puošta horizontalių taškelių grioveliuose ornamentu, apyrankės galai puošti vertikalių įkirtų eilėmis, storis 9 mm, skersmuo 53 mm	VIII-XI a. ²⁸	
31	GEK-963	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Juostinė, keturkampio skersinio pjūvio, išorė puošta susikertančių įkirtų ornamentu, 61 × 15 mm	VIII a. pabaiga–XI a. ²⁹	
32	GEK-966	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Vaikiška, apvalaus skersinio pjūvio, užkeistais, suploto rutulio formos plonėjančiais galais, skersmuo 41 mm, storis 4 mm	IX–X a. ³⁰	
33	GEK-1049	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Juostinė, trikampio skersinio pjūvio, išorė ornamentuota horizontalių taškelių grioveliuose ornamentu, apyrankės kraštas puoštas 3 vertikalių įkirtų eilėmis, 35 × 20 mm	IX–X a. ³¹	
34	GEK-1050	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Juostinė, trikampio skersinio pjūvio, matyti nevisiškai išlikę buvusios puošybos elementai: išorėje horizontaliai išsidėstę taškeliai grioveliuose, apyrankės kraštas puoštas 3 vertikalių įkirtų eilėmis, 42 × 15 mm	IX–X a.	

²⁸ Remiantis analogais, apyrankę galima datuoti VIII–IX a. Panašių apyrankių yra aptikta kuršiškuose Pryšmančių I ir Palangos (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 133, 150, 159) kapinyuose. Masyvių apyrankių taip pat yra aptikta vėlesniuose kuršių palaidojimuose – XI a. datuojamuose Genčų I ir Genčų II kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 295, 310).

²⁹ Yra žinoma, kad pajūrio srityje masyvesnės šio tipo juostinės apyrankės imamos nešioti VIII a. pabaigoje–IX a. ar vėliau (Tautavičius, 1996, p. 249). Trys panašūs šio tipo apyrankių fragmentai yra aptikti XI a. datuojamame Slengių kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 288).

³⁰ Remiantis kuršiškos archeologinės medžiagos analogais Lietuvoje, ši apyrankė gali būti skiriama IX–X a. periodui. IX–X a. Genčų I kapinyne buvo aptikta maža apyrankėlė siaurėjančiais užkeistais galais, IX–X a. Palangos kapinyne rasta apyrankė rombo formos siaurėjančiais užkeistais galais (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 110, 174).

³¹ Šio tipo apyrankės Lietuvoje atsirado IV–V a. ir daugiau jų aptinkama moterų palaidojimuose negu vyrų ar vaikų (Tautavičius, 1996, p. 248). 1 juostinė apyrankė plokščio trikampio pjūvio lankeliu yra aptikta IX–X a. Palangos kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 174).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
35	GEK-948	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Juostinė, trikampio skersinio pjūvio, ornamentuota, matyti nevisiškai išlikę buvusios puošybos elementai: išorėje horizontaliai išsidėstę taškeliai grioveliuose, 68 × 10 mm	IX–X a.	
36	GEK-949	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Juostinė, trikampio skersinio pjūvio, ornamentuota, fragmentas deformuotas, matyti nevisiškai išlikę buvusios puošybos elementai: išorėje horizontaliai išsidėstę taškeliai grioveliuose, 78 × 18 mm	IX–X a.	
37	GEK-967	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Juostinė, trikampio skersinio pjūvio, ornamentuota, fragmentas deformuotas, puošta įstrižų įkartinu ornamentu, ilgis 55 mm	IX–X a.	
38	GEK-986	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Siaurėjančiais galais, iš pusapvalio skersinio pjūvio juostos, skersmuo 56 × 43 mm	IX–XI a. ³²	
39	GEK-994	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Plonėjančiais galais, iš pusapvalio skersinio pjūvio juostos, angos skersmuo 38 × 48 mm, plotis 8 mm	IX–XI a.	
40	GEK-995	Apyrankės fragmentas	Vario lydinys. Plonėjančiais galais, iš pusapvalio skersinio pjūvio juostos, angos skersmuo 40 × 59 mm, plotis 4 mm	IX–XI a.	

³² Remiantis analogais lietuviškoje kuršiškoje medžiagoje, apyrankės siaurėjančiais ir plonėjančiais galais skiriamos IX–XI a. laikotarpiui. Pavyzdžiui, IX–X a. Genčių I kapinyne yra aptikta apyrankių smailėjančiais galais rombo pjūvio lankeliu ir apyrankių smailėjančiais galais daugiakampio pjūvio lankeliu (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 115–116). Tame pačiame IX–X a. kapinyne taip pat buvo aptikta apyrankių rombo pjūvio lankeliu, siaurėjančiais galais ir apyrankių rombo pjūvio lankeliu, smailėjančiais galais (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 126–127). 2 žalvarinės ornamentuotos apyrankės siaurėjančiais galais buvo aptiktos ir IX–X a. Palangos kapinyne (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 171). Šio tipo apyrankės buvo itin paplitusios VIII–XIII a. ir yra būdingos Vakarų Lietuvai (LTSR archeologijos atlasas, t. IV, 1978, p. 104).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
41	GEK-988	Žiedas juostinis	Vario lydinys. Angos skersmuo 16 mm, plotis 3 mm	II a. antra pusė–III a. ³³	
42	GEK-980	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš pusapvalio skersinio pjūvio vielos, sudarytas iš 3 neornamentuotų įvijų, angos skersmuo 22 mm, aukštis 6 mm	II a. vidurys–XII a. ³⁴	
43	GEK-953	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš apvalaus skersinio pjūvio vielos, ornamentuotas, sudaro 4 įvijos, 2 iš jų puoštos stačiomis smulkiomis įkartomis, angos skersmuo 20 mm, aukštis 16 mm	II a. vidurys–XII a.	
44	GEK-978	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš apvalaus skersinio pjūvio vielos, sudarytas iš 3 įvijų, ornamentuotų stačiomis įkartomis, angos skersmuo 20 mm, aukštis 10 mm	II a. vidurys–XII a.	
45	GEK-964	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš apvalaus skersinio pjūvio vielos, sudarytas iš 2 įvijų, skersmuo 17 mm, aukštis 4 mm	II a. vidurys–XII a.	
46	GEK-965	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš apvalaus skersinio pjūvio vielos, deformuotas, sudarytas iš 2 įvijų, vietomis matyti įstrižų įkartų puošybos elementas, skersmuo 16 mm, aukštis 6 mm	II a. vidurys–XII a.	

³³ Pastarųjų buvo aptikta II a. antros pusės Genčių, II a. antros pusės–III a. pradžios Kurmaičių kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 16, 28, 403). Šios grupės žiedų taip pat rasta II–III a. palaidojimuose Paulaičiuose, Sargėnuose, Kurmaičiuose (LAB, 1961, p. 237).

³⁴ Įvairių skersinių pjūvių įvijinių žiedų iš vielos yra rasta II a. vidurio Palangos, V–VI a. Geistauti, VII a. pirmos pusės Lazdininkų, X–XI a. Genčių I, IX–XI a. Palangos, XII–XIII a. Žemaičių Kalvarijos, XI–XII a. Laivių, XII a. Gintališkės kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 30, 67, 77, 81, 117, 119, 136, 161, 209, 261, 299, 325, 328, 345).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
47	GEK-954	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš 2 juostinių įvijų, kurios puoštos stačiomis smulkiomis įkartomis, angos skersmuo 21 mm, aukštis 6 mm	VII a. pirmą pusę–XIII a. pirmą pusę ³⁵	
48	GEK-979	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš 2 juostinių neornamentuotų įvijų, angos skersmuo 23 mm, aukštis 11 mm	VII a. pirmą pusę–XIII a. pirmą pusę	
49	GEK-956	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Juostinis deformuotas, angos skersmuo 30 mm, įvijos plotis 3 mm	VII a. pirmą pusę–XIII a. pirmą pusę	
50	GEK-955	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš 2 juostinių, įstrižomis įkartėlėmis ornamentuotų įvijų, angos skersmuo 20 mm, aukštis 5 mm	VII a. pirmą pusę–XIII a. pirmą pusę	
51	GEK-977	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš 2 juostinių neornamentuotų įvijų, angos skersmuo 19 mm, aukštis 5 mm	VII a. pirmą pusę–XIII a. pirmą pusę	
52	GEK-981	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš 3 plonų neornamentuotų juostinių įvijų, angos skersmuo 16 mm, aukštis 4 mm	VII a. pirmą pusę–XIII a. pirmą pusę	

³⁵ Žalvarinių juostinių įvijinių žiedų yra rasta VII a. pirmos pusės Lazdininkų, VII–VIII – X–XI a. Prysmančių I, VIII a. Genčių I, VIII–X a. Palangos, XII a.–XIII a. pradžios Laivių, XII a. Gintališkės, XII a.–XIII a. pirmos pusės Gintališkės kapinynuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 75, 82, 94, 100, 130, 146, 149, 171, 174, 266, 345, 356).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
53	GEK-982	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Iš 3 juostinių įvijų, puoštų stačiomis įkartinėmis, angos skersmuo 20 mm, aukštis 8 mm	VII a. pirmą pusę–XIII a. pirmą pusę	
54	GEK-983	Žiedas įvijinis	Vario lydinys. Praplatinta vidurine apvija, angos skersmuo 20 mm, aukštis 16 mm	X–XI a. ³⁶	
55	GEK-997	Diržo skirstiklis-grandelė	Vario lydinys. Neornamentuota, angos skersmuo 28 × 25 mm, storis 2 mm	VII–XIII a. ³⁷	
56	GEK-1002	Diržo skirstiklis-grandelė	Vario lydinys. Neornamentuota, angos skersmuo 19 mm, storis 5 mm	VII–XIII a.	
57	GEK-971	Diržo apkalas	Vario lydinys. Iš lenktos pusiau juostos, 130 × 12 mm	VII–XIII a. ³⁸	
58	GEK-969	Diržo apkalas	Vario lydinys. Iš lenktos pusiau juostos, su 9 mm skersmens grandele, bendras ilgis 42 mm, plotis 5 mm	VII–XIII a.	

³⁶ Įvijinių žiedų praplatinta vidurine apvija yra aptikta X–XI a. Genčių I, X–XI a. Palangos, XI a. Bandužių, XI a. Slengių, XII a. Gintališkės kapinynuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 126, 179, 187, 275, 288, 345).

³⁷ Diržo skirstiklių-grandelėlių kuršiškoje medžiagoje aptikta gana daug ir jos skiriamos laikotarpiui nuo VII iki XIII a. Pavyzdžiui, yra rasta VII a. Prysmančių, X–XI a. Genčių I, XI–XII a. Siraičių, XII–XIII a. Žemaičių Kalvarijos, IX–XI a. Lavių, XI–XII a. Girkalių, XII a.–XIII a. pirmos pusės Griežės ir kt. kapinynuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 82, 112, 119, 207, 209, 239, 257, 270, 361).

³⁸ Diržo apkalų kuršiškoje medžiagoje taip pat aptikta gana daug ir jie, kaip ir diržų skirstikliai-grandelės, yra skiriami laikotarpiui nuo VII iki XIII a. Kaustytus diržus vakarų baltų vyrai ir moterys nešiojo jau II–IV a. (Tautavičius, 1996, p. 259). Diržų kuršių kapuose gausiau aptinkama jau VIII a. palaidojimuose. Diržas – būdingiausia kuršių vyrų įkapė – būdavo padedamas mirusiajam ant krūtinės ar juosmens srityje, susuktas (Lietuvos istorija, t. II, p. 255; Tautavičius, 1996, p. 262).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
59	GEK-970	Diržo sagtis	Vario lydinys. Užapvalintais kampais, angos skersmuo 15 × 20 mm	VII–XIII a. ³⁹	
60	GEK-1003	Diržo skirstiklis	Vario lydinys. Kiauraraštis, iš 3 gardelių, matyti kitos buvusios diržo dalies (apkalo) pritvirtinimo liekana, skersmuo 25 mm	VIII–XIII a. ⁴⁰	
61	GEK-1004	Diržo skirstiklis	Vario lydinys. Kiauraraštis, iš 3 gardelių, ornamentuotas, matyti pritvirtinta kita buvusios diržo dalies (apkalo) liekana, skersmuo 20 mm, apkalo dalies ilgis 8 mm	VIII–XIII a.	
62	GEK-941	Audinio skiautė	Apatinę, didžiąją, dalį sudaro audinys iš rudų, o viršutinė – iš tamsiai žalių siūlų, 55 × 43 mm	VIII–XI a. ⁴¹	

³⁹ Žalvarinių diržų sagčių užapvalintais kampais kuršių kapuose irgi aptinkama nemažai ir jie taip pat yra skiriami VII–XIII a. laikotarpiui. Pavyzdžių yra rasta VII–XI a. Genčių I, X–XI a. Pryšmančių, X–XI a. Palangos ir kt. kapinyuose (Griciuvienė ir kt., 2009, p. 74, 122, 126, 144, 164, 194, 299).

⁴⁰ Analogiškų kolekcijoje esančių diržų skirstiklių su 3 pertvarėlėmis yra aptikta XI–XII a. Laivių kapinyne. Šie skirstikliai siejami su žirgo apranga, nes kapo įkapių komplekse buvo aptikti ir geležiniai žąslai (Butėnas, Butėnienė, 2002, p. 52, 119). Trijų pertvarų skirstiklis taip pat buvo rastas XI a. Laivių ir XIII a. pirmos pusės Griežės kapinyuose (Griciuvienė ir kt., 2009, p. 257, 371). Panašus skirstiklis, skiriamas VIII–XIII a., yra saugomas ir Šiaulių „Aušros“ muziejuje (Inv. Nr. ŠAM A–L 28/6).

⁴¹ Dėl dirvožemio sąlygų Vakarų Lietuvoje organinė medžiaga išlieka prastai, tad ir audinių pavyzdžių šiuose kraštuose yra itin mažai. Audinių fragmentų Vakarų Lietuvoje ir Latvijoje yra aptikta įvairių geležies amžiaus periodų. Pavyzdžiui, V–VI a. Ošenieki, Geistauti, kapinyuose Latvijoje ir IX–X a. Genčių I, VIII – X–XI a. Pryšmančių I, VIII–XI a. Palangos, IX–X a. Laivių, XI a. Kretingos ir kt. kapinyuose Lietuvoje (Griciuvienė ir kt., 2009, p. 64, 66, 67, 68, 110, 133, 146, 149, 153, 157, 161, 168, 190, 239, 286). Plačiai yra apžvelgta Bečių kapinyno audinių analizė ir konservavimas, kur rasti vilnoniai audiniai iš dalies yra panašūs į rinkinyje esantį (Senvaitienė ir kt., 2011, p. 104–116). Archeologinė tekstilė yra praradusi savo pirminę spalvą dėl audinio reakcijos į dirvoje esančias rūgštis, todėl dauguma tyrimų metu aptinkamų audinių yra rudo atspalvio, o įvairių žalios spalvos audinių pirminė spalva buvusi įvairių atspalvių mėlyna (Pečeliūnaitė-Bazienė, 2007, p. 83). Spręsti, kaip drabužiai buvo nešiojami, galima tik iš išlikusių papuošalų padėties kape. Seniausi audinių fragmentai Lietuvos teritorijoje datuojami III–IV a. (Kurmaičiai, Šernai ir kt.), jau daugiau jų aptinkama VIII–XIII a. nedegintiniuose palaidojimuose (LAB, 1961, p. 192). Palyginti daug audinių liekanų yra aptikta Gintališkės ir Kiauleikių kapinyuose (LAB, 1961, p. 382).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
63	GEK-946	Sudėtinis miniatiūrinių juostos vijimo įrankių fragmentas (šluotelė)	Vario lydinys. Ilgis 50 mm	IX–XI a. ⁴²	
64	GEK-972	Geriamojo rago dalis	Vario lydinys. Neornamentuota plokštelė, deformuota, 42 x 20 mm	VIII–XIII a. ⁴³	
65	GEK-973	Geriamojo rago angos cilindrinio apkalos dalis	Vario lydinys. 26 x 10 mm, aukštis 5 mm	VIII–XIII a. ⁴⁴	
66	GEK-961	Geriamojo rago apkalas	Vario lydinys. Ornamentuotas dvigubo žalčio motyvu, 49 x 40 mm	XII–XIII a. ⁴⁵	

⁴² Nuo VIII a. kuršiai itin pamėgo į kapus dėti miniatiūrinės įkapes (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 86). Vienas miniatiūrinių juostų vijimo įrankių fragmentas, esantis kolekcijoje, remiantis analogais iš kuršių kapų, gali būti datuojamas IX–XI a. Tokių dalių yra aptikta IX–X a. Laivių ir XI a. Palangos kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 239, 325). Laiviuose miniatiūrinių juostų vijimo įrankių fragmentų buvo aptikta beveik kiekviename degintiniame moters kape, griautiniuose Gintališkės moterų palaidojimuose jie buvo padedami virš palaidotosios galvos (LAB, 1961, p. 408).

⁴³ Geriamųjų ragų apkalų plokštelių, pritvirtintų prie ragų angų cilindrinį apkalų, yra aptikta X–XI a. Prysmančių I, VIII a. Laivių, XI a. Genčų I kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 144, 196, 299).

⁴⁴ Cilindrinį apkalų pradžia laikytinas III a., gyvavimo pabaiga siekia vėlyvojo geležies amžiaus pabaigą (Bliujienė, Butkus, 2002, p. 85). Geriamųjų ragų angų cilindrinį apkalų kuršių kapuose, datuojamuose nuo VIII iki XIII a., aptinkama gana dažnai. Tokių ir panašių cilindrinį apkalų yra rasta IX–X, X–XI ir XI–XII a. Genčų I kapinyne kapuose, VIII–X–XI a. Prysmančių I, IX–XI a. Palangos, VIII–X a. Laivių, XII–XIII a. Žemaičių Kalvarijos, XI–XII a. Genčų I, XII a. pabaigos–XIII a. pradžios Latvijos Saraji kapinyuose ir kt. (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 110, 126, 130, 161, 164, 168, 176, 179, 187, 200, 209, 237, 243, 295, 306, 340, 377, 386).

⁴⁵ Geriamojo rago angos cilindrinis apkalas su dvigubu žalčiu apkalu, identiškas kolekcijoje esančiam, buvo rastas Latvijoje, Kalnini kapinyne XII a. pabaiga datuojamame degintiniame vyro kape, ir Saraji XII–XIII a. datuojamame degintiniame dviejų vyrų kape (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 354, 379). Lietuvoje tokių atsitiktinai buvo aptikta Laivių kapinyne (Butėnas, Butėnienė, 2002, p. 56).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
67	GEK-975	Titnago skiltuvus	Geležis. Ovalo formos, atriestais galais, 66 × 38 mm	X a.–XIII a. pirmą pusę ⁴⁶	
68	GEK-1005	Peilis įtvėrimasis tiesia nugarėle	Geležis. 97 × 18 mm	II a. antros pusės–XIII a. pirmą pusę ⁴⁷	
69	GEK-1006	Peilis įtvėrimasis tiesia nugarėle	Geležis. 102 × 10 mm	II a. antros pusės–XIII a. pirmą pusę	
70	GEK-1007	Peilis įtvėrimasis tiesia nugarėle	Geležis. 133 × 15 mm	II a. antros pusės–XIII a. pirmą pusę	
71	PM – 2344	Ietigalis (?)	Geležis. Dėl storo apnašų sluoksnio nustatyti tipo ir datavimo neįmanoma, suskilęs į 2 dalis, abiejų dalių viršus dengtas apsilūdžiusiu rausvu stiklu (?) 1. 59 × 33 mm; 2. 46 × 43 mm		
72	GEK-942	Žąslų grandies dalis	Geležis. 51 × 15 mm	II/III–XIII a. ⁴⁸	

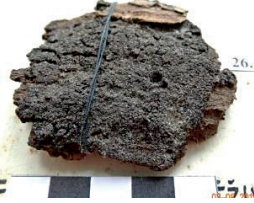
⁴⁶ Kuršių vyrai dažnai prie diržo prisikabindavo peilį, o nuo X a. – geležinį skiltuvą (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 87). Analogiškų rinkinyje esančiam ovaliam skiltuvui atriestais galais yra aptikta X–XI a. Genčių I, XI a. Gintarų, XI a. Ėgliškių–Andulių, XII a. antros pusės–XIII a. pirmos pusės Palangos, XIII a. pirmos pusės Griežės ir kt. kapinynuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 122, 278, 299, 311, 338, 371).

⁴⁷ Remiantis archeologine medžiaga, šių peilių kuršių kapuose aptinkama jau nuo II a. antros pusės ir gyvuoja jie iki XIII a. pirmos pusės. Tokių peilių yra aptikta II a. Genčių, Gintarų, Palangos, VII–VIII–IX–X a. Genčių I, XI a. Laivių, XI–XII a. Genčių I, XI a. Ėgliškių–Andulių, XII a. Gintališkės, XIII a. pirmos pusės Griežės ir kt. kapinynuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 16, 20, 30, 74, 93, 97, 101, 110, 257, 303, 306, 311, 345, 366). VII a. pirmą pusę datuojamas kario palaidojimas Lazdininkuose rodytų, kad peiliai greta vienašmenių kalavijų įėjo į kario ginkluotės sudėtį. Tokia kario ginklų sudedamoji dalis yra žinoma ne tik baltų, bet ir germanų gentyse (Bliujienė, Butkus, 2002, p. 85).

⁴⁸ Jau kapų su akmenų vainikais kultūrinė sritis išsiskyrė savitomis ir gausiomis įkapėmis. Gerai ginkluoti ir turtingi vyrai laidoti su kariu priskiriamomis įkapėmis ir simboline žirgo auka – galva, galva ir kojomis ar kitomis kūno dalimis, pavieniais dantimis. Paprotys, kai laidojamos tik ritualinės žirgo dalys, labiausiai buvo išplitęs II a. pabaigoje–III a. (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 11). Ypač žirgo aukojimo ritualas atsispindi vakarų baltų gyventojų teritorijoje, kur žirgo aukos tradicija palaidojimuose pirmiausia ir išplito (Lietuvos istorija, t. II, p. 138, 140). Žąslų ir jų dalių yra rasta II–III a. Mazkatuži, V a. pirmo ketvirčio Reketės, VI a. Pajuodupių, VII a. pirmos pusės Lazdininkų, VII–IX–X a. Prysmančių, IX–X–XI a. Genčių I, VIII–IX–X–XI a. Palangos, X–XI a. Laivių, XII–XIII a. Žemaičių Kalvarijos, XI–XII a. Gintališkės ir kt. kapinynuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 41, 54, 57, 77, 82, 104, 126, 141, 144, 155, 164, 187, 204, 209, 243, 299, 303, 342). Plačiai ginkluotę, ekipuotę ir žirgo aprangą ilgųjų pilkapių kultūroje V–VII a. yra apžvelgęs M. Kazanskis (Kazanski, 2007, p. 238–253).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
73	GEK-943	Žašlų grandies dalis	Geležis. 100 × 10 mm	II/III–XIII a.	
74	GEK-944	Žašlų grandies dalis	Geležis. 80 × 6 mm	II/III–XIII a.	
75	GEK-1008	Žašlų grandies dalis	Geležis. Angos skersmuo 52 mm, storis 7 mm	II/III–XIII a.	
76	GEK-1009	Trinariai žašlai	Geležis. Grandžių skersmuo 43–45 mm, bendras ilgis 285 mm	II/III–XIII a.	
77	GEK-936	Apžiestos keramikos šukė	Angokraštis, rausvo molio, kaklelis puoštas stambiomis bangelėmis, peteliai dekoruoti horizontaliomis rievėmis, 79 × 55 mm, storis 8 mm	XI a.–XIII a. pirmą pusę ⁴⁹	
78	GEK-937	Apžiestos keramikos šukė	Šono šukė, iš 2 dalių, rausvo molio, viršutinė išorės dalis puošta horizontaliomis linijomis, likusioji – neaiškiu ornamentu, primenančiu „X“ ženklą, bendras fragmento dydis 42 × 58 mm, storis 5 mm	XI a.–XIII a. pirmą pusę	

⁴⁹ Visos 4 kolekcijoje esančios apžiestos keramikos šukės gali būti siejamos su laidojimo urnomis (taigi, galbūt iš degintinių kapų), nes miniatiūriniais kuršių puodeliams šukės per stambios. XI–XII a. Girkalių kapinyne aptikta apžiesto puodo apatinė dalis, puošta horizontaliais brūkšniais, o XI a. Gintarų kapinyne rasta puodo lygiu ir braukytu paviršiumi sienelių ir dugno dalių (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 270, 278). Analogiškas angokraštis bei šonai matyti Ėgliškių-Andulių ir Palangos kapinynuose aptiktų XI ir XII a. antros pusės–XIII a. pirmos pusės urnų (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 311, 338) ir žiesto puodo iš Girkalių rekonstrukciniame piešinyje (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 76, 79). Plačiai baltiškiems palaidojimams skirtą keramiką yra aptarusi A. Bliujienė (Bliujienė, 2005, p. 81–96).

Eil. Nr.	GEK Nr.	Pavadinimas	Aprašymas	Datavimas	Nuotrauka
79	GEK-938	Apžiestos keramikos šukė	Šono šukė, rausvo molio, išorė puošta horizontalių linijų ornamentu, 42 × 55 mm, storis 10 mm	XI a.–XIII a. pirma pusė	 A photograph of a reddish-brown ceramic fragment with horizontal lines, labeled '12.' in the top right corner. A scale bar is visible at the bottom.
80	GEK-939	Apžiestos keramikos šukė	Šono šukė, išorė puošta stambių horizontalių linijų ornamentu, 43 × 29 mm, storis 8 mm	XI a. –XIII a. pirma pusė	 A photograph of a reddish-brown ceramic fragment with thick horizontal lines, labeled '13.' in the top right corner. A scale bar is visible at the bottom.
81	GEK-940	Galbūt beržo tošies dėžutės dalis	60 × 53 mm	VIII–XI a. ⁵⁰	 A photograph of a dark, irregular ceramic fragment, labeled '26.' in the top right corner. A scale bar is visible at the bottom.

⁵⁰ Galbūt beržo tošies dėžutės fragmentas analogų turi VIII–IX a. Palangos ir IX–X a. Laivių kapinyuose (Griciuvienė *ir kt.*, 2009, p. 153, 157, 239).

THE ETHNOGRAPHIC ACTIVITY OF EMILIJA ADIKLIENE AND THE ARCHAEOLOGICAL COLLECTION OF THE PALANGA RESORT MUSEUM

Viktorija Ziabreva

Summary

The idea to create the Palanga Ethnographic Museum was born during the beginning of the last century, in 1913, when several like-minded individuals started a society dedicated to the land of Palanga. Louder and more often, they talked about the need to have a museum dedicated to the culture of their land, but a final decision has not been taken. In 1967, when the second law of Heritage Protection was confirmed and was valid until the restoration of Lithuania's independence, the movement of regional studies became especially active all over Lithuania. During the 1960s–1970s, antiques were actively collected in Palanga, thanks to ethnographer, educator and Lithuanian scholar Emilija Adikliene. In 1966, Adikliene became chairwoman of the Monuments Protection and Ethnographic Society's Palanga Division of the former

Lithuanian Soviet Republic. Adikliene, with the help of other ethnographers, also organized and actively participated in the ethnographic tours around Palanga and its neighboring territories, wrote articles on the history of Palanga and compiled a list of protected cultural monuments in the city.

After a century, on the 19th of October, 2011, a conference was held regarding the question “Will we have a museum dedicated to Palanga?”. This way, after a launch that had lasted for a whole year, starting from the museum's development vision, the Palanga Town Council made a final decision to establish the Palanga Resort Museum on the 29th of August, 2013. This article's goal is to introduce the ethnographers of the Palanga network and the work that they had been implementing: herein we publish yet unpublished Palanga Division

documents, showing the establishment process of the museum of Palanga. Materials from Palanga Public Library, which haven't yet been published any else wider, have been used for the preparation of the article. The materials consisted of old typewritings and handwritings of E. Adikliene (the type-writing "Establishment of a Museum 1966–1989", a notebook full of handwritings of the Monuments Protection and Ethnographic Society's Palanga Division recorded protocols, the archaeological passports of archaeological monuments in Palanga, a handwriting of a prepared report in one of the Palanga Division meetings), handwritings of the former Director of Kretinga Museum Juozas Mickevicius, etc.

From the very beginning, in 1969, there were 21 members in the Monuments Protection and Ethnographic Society Division of Palanga. The will of E. Adikliene and her colleague ethnographers to collect and store exhibits for the future ethnographic museum of Palanga could be shown through their constant communication with the public. During the very first exhibition organized by Palanga ethnographers on 28th of February, 1969, the former teacher and her colleagues had the idea to establish a museum dedicated to the history and ethnography of Palanga. On the 15th of July, 1969, the establishment of the museum in Palanga was confirmed by The Executive Committee of Palanga. The public collection of exhibits had already begun in autumn.

During the year of 1970, the ethnographers of Palanga were dedicated to the collection of exhibits and the organization of exhibitions. The number of exhibits had severely increased. All collections of ethnographic exhibits representing the ethnic culture of Palanga were kept in the cellars, which were appointed to the Palanga ethnographers by the authorities. The collections of Palanga ethnographers were constantly growing. In 1973–1974, the valuable collection of Palanga town history was purchased from a local ethnographer Jonas Rekasius.

In 1976, the number of exhibits increased severely. In 1977, when the efforts to get proper room for the storage of exhibits and a museum installment were unsuccessful, all of the ethnographers of Palanga were forced to collect exhibits from the cellar on J. Janonis street and transfer them to the poorly maintained Amber Museum. For three more years, the exhibits stood divided in five: four different cellars and the Amber Museum, the villa which was promised to them was still in need of repairs and only functioning place was the ethnographers' office, where only a single person was employed.

In 1980, on the 14th of June, E. Adikliene wrote a letter-declaration to the director of the Museum for History and Ethnography (now – the National Museum of Lithuania) Agota Jankeviciene with the request to take all exhibits gathered by Palanga ethnographers to the Lithuanian History and Ethnography Museum and to establish their branch of the Museum for History and Ethnography in Palanga. In December of the same year, the director of the Lithuanian History and Ethnog-

raphy Museum sent their representatives to Palanga in order to make a list of the exhibits collected by Palanga Division ethnographers.

In the spring of 1981, E. Adikliene received a call from the chairman of the Executive Committee Danius Puodzius, who informed her about a proper house, which previously belonged to the Dr. Jonas Šliūpas, being planned as an alternative for the future museum.

A year later, in autumn 1982, representatives of the Lithuanian History and Ethnography Museum came to Palanga and gathered all of the exhibits collected by Palanga Division members from the 4 storage-cellars, Amber Museum and E. Adikliene's apartment. All exhibits (1976 pcs., according to other data – 2044 pcs.) collected by Palanga ethnographers were moved to Vilnius. It was expected that the moved exhibits would be returned to Palanga and would be exhibited there. However, they remained in the funds of the Lithuanian History and Ethnography Museum where they are stored to these days.

In 1989, on the 7th of June, there was a new museum opening in Palanga. However, contrary to the expectations, the museum wasn't dedicated to the history of Palanga, but rather to the memory of Dr. J. Šliūpas.

At this time, the newly-established Palanga Resort Museum is in possession of only a very small part of the archaeological findings, which were a part of the Palanga ethnographers' collection. From the 1203 pcs. of the exhibits gathered from the collection of the Monuments Protection and Ethnographic Society's Palanga Division, which are now being kept at the Palanga Resort Museum, there are 106 pcs., which belong to an archaeological section (there are 81 pcs. of archaeological finds that are discussed in this article). The remaining 25 findings are assigned to an Auxiliary fund. The rest of Palanga ethnographers' archaeological collection is kept in the National Museum of Lithuania.

The archaeological collection from Palanga ethnographers, which is now in the Palanga Resort Museum, is analyzed in the article and its annex, which are both published for the first time. One of the objectives of the article is the chronological overview of E. Adikliene's archaeological collection in Palanga Resort Museum, and the submission of its preliminary chronology. The article seeks to clarify some entitlements regarding the exhibits, since the metrics of the findings have not survived.

The collection, which is dedicated to the culture of Kuršiai tribe, was chronologically analyzed based on cataloged or otherwise published material of burial monuments in western Lithuania. The chronological frames of collection include 2-11 centuries. Due to the poor survival condition of the collection, it is now preserved in the LAM Pranas Gudynas Restoration Center. A complete set of pages with the comments is given in Annex No. 1.

Translated by *Viktorija Ziabreva*

Įteikta 2016 m. rugpjūčio mėn.